

Univerza v Ljubljani

Filozofska fakulteta

Oddelek za primerjalno književnost in literarno teorijo

Anja Sedej

Pesništvo Andreja Žigona v primerjalnem kontekstu

Diplomsko delo

Mentor: izr. prof. dr. Matevž Kos

Ljubljana, junij 2011

KAZALO

SLOVENSKI IN TUJEJEZIČNI IZVLEČEK S SEZNAMOM KLJUČNIH BESED _____	4
ABSTRACT AND THE KEYWORD LIST _____	5
UVOD _____	6
METODOLOŠKO-TEORETIČNI OKVIR _____	9
Opredelitev predmeta in cilji _____	9
Metodologija _____	9
OBDOBJE SLOVENSKEGA PESNIŠTVA OD 1945 DO 2000 _____	10
ANDREJ ŽIGON IN NJEGOVA GENERACIJA _____	14
Ivan Volarič Feo (1948–2010) _____	14
Matjaž Hanžek (1949) _____	15
Milan Jesih (1950) _____	16
Iztok Osojnik (1951) _____	16
Ifigenija Zagoričnik Simonović (1953) _____	17
Jure Detela (1951–1992) _____	18
Ace Mermolja (1951) _____	18
Marij Čuk (1952) _____	19
Vladimir Memon (1953–1980) _____	19
ŽIVLJENJE ANDREJA ŽIGONA _____	21
PESNIŠTVO ANDREJA ŽIGONA _____	34
<i>Zeleni oblaki</i> – prva pesniška zbirka Andreja Žigona _____	34
<i>Krt v sedlu</i> – druga pesniška zbirka Andreja Žigona _____	40
»Eksperimentalno« pesnjenje _____	43
<i>Regratov venec</i> – posthumna pesniška zbirka Andreja Žigona _____	48
Intimizem in nadrealizem, imaginacija in igra _____	49

Literarna zgodovina o Andreju Žigonu	50
PESNIKI, KI SO VPLIVALI NA ŽIGONOVO PESNJENJE	52
France Prešeren in krščanstvo	52
Srečko Kosovel	53
Jože Udovič	56
Federico García Lorca	59
Dylan Thomas	61
ZAKLJUČEK	62
SEZNAM FOTOGRAFIJ IN SLIK	64
VIRI	65
LITERATURA	66
IZJAVA O IZVIRNOSTI DIPLOMSKE NALOGE	68

SLOVENSKI IN TUJEJEZIČNI IZVLEČEK S SEZNAMOM KLJUČNIH BESED

Andrej Žigon se je rodil 9. januarja 1952 v Logatcu. Prvo pesniško zbirko *Zeleni oblaki* je izdal leta 1971. Leta 1986 se je z diagnozo manične depresije kot učitelj invalidsko upokojil in še več let nihal med življenjem in smrtjo. Ko mu niti tretji poskus samomora ni uspel, se je odločil za življenje. Leta 1986 je izdal svojo drugo pesniško zbirko *Krt v sedlu*, začel je fotografirati, podarjati fotografije in organizirati dobrodelne dogodke, s pomočjo katerih je do konca življenja zbiral denar za ljudi s socialnega roba in predvsem reveže na Madagaskarju. Želel si je izdati tudi tako imenovani *Regratov venec* – nekakšno poslanico s citati slovenskih pesnikov in Svetega pisma ter lastnimi verzi. Žigonov prijatelj, kritik in pesnik Peter Kolšek je kot »regratov venec« razumel vso poezijo logaškega pesnika in na tem temelju tudi uredil posthumno izdano zbirko Andrej Žigona z naslovom *Regratov venec*. Ta nas znova prepriča, da je bil Žigon pri svojem pesnjenju individualist in nekonformist. Njegova prva pesniška zbirka je izrazito mladostniška, v drugi pa postanejo pesnikovo besedišče, pa tudi sintaksa in metaforika veliko bolj ostri – ne upesnjuje več le trenutka, temveč postane kritičen, ironičen in satiričen opazovalec družbe. Žigon uporablja veliko metafor, ki so zelo močne, sploh v kombinaciji s prostim verzom in ritmom besed. Njegovo pesnjenje je zaznamovala, kot jo je imenoval – »trpljenjska in vztrajnostna poezija« Franceta Prešerna. Poleg tega je Logatčana privlačila ljubezen do narave in doma, česar ne opazimo le pri Prešernu, ampak veliko bolj očitno pri Srečku Kosovelu, Jožetu Udoviču in Federicu Garcíi Lorci, ki so prav tako vplivali na Žigonovo pesnjenje. Kosovel je na slovenskih tleh izpeljal predvsem pomemben prehod iz vezane besede v prosti verz, ki ga je občudoval in za lasten izraz izbral tudi Žigon. Pomembno vlogo pri njem dobi tudi metafora, na katero po zgledu Federica Garcíe Lorce stavi notranjski pesnik Jože Udovič. Njegova metafora, ki prestopa mejo logike in vključuje imaginacijo, simbole, fantastiko in sinestezijo, je fascinirala tudi Andreja Žigona. Metafora je pri Žigonu tesno povezana s podobami in silami iz narave, na katere se je opiral tudi valižanski pesnik Dylan Thomas.

Ključne besede: Andrej Žigon, pesnik, *Zeleni oblaki*, *Krt v sedlu*, *Regratov venec*, slovensko pesništvo od 1950 do 2000, France Prešeren, Srečko Kosovel, Jože Udovič, Federico García Lorca, Thomas Dylan

ABSTRACT AND THE KEYWORD LIST

Andrej Žigon was born in Logatec. His first collection of poems *Green Clouds (Zeleni oblaki)* was published in 1971. In 1986 he went into an early retirement as a teacher due to manic depression and his existence continued between life and death for a few more years. After his third suicide attempt had failed he has chose life. In 1986 he published his second collection of poems *A mole in the saddle (Krt v sedlu)*, began to photograph, give away photographs and organise charity events in which he collected money for the economically disadvantaged as well as poor people from Madagascar. He wanted to create the so called *Dandelion Wreath (Regratov venec)* – an address of sorts using quotes of Slovenian poets, the Holy Bible and his own poetry. Peter Kolšek, a friend of Žigon's, a critic and a poet, understood his entire poetry as the "dandelion wreath" and thus he entitled Žigon's posthumous publication *Dandelion Wreath*. This in turn convinces us that Žigon was an individualist and nonconformist in his writing. His first collection of poems is markedly youthful, while in the second one the poet's vocabulary as well as syntax and metaphors become much sharper – not focusing on the poetry of the moment, but becoming a critical observation full of irony and satire. Žigon uses a lot of metaphors that are very strong, especially when combined with the free verse and the rhythm of words. His poetry was marked by as he himself called it » the suffering and endurant poetry« of France Prešeren. Other than that the Logatec born poet was drawn towards the love of nature and home, a feature not commonly present in Prešeren's work, but all the more present in the works of Srečko Kosovel, Jože Udovič and Federico García Lorca, all poets with a notable influence on Žigon's poetry writing. Kosovel was also the Slovenian pioneer of the important shift from the traditional rhyming to free verse, the latter also being the verse of choice for Žigon. An important role in his poetry was also played by the metaphor, which was a prominent feature of Federico García Lorca's work and was in turn mirrored in the poetry of Jože Udovič from Notranjska. Udovič's metaphor, which transcends the boundaries of logic and incorporates imagination, symbols, fantasy and synesthesia, also fascinated Andrej Žigon. The metaphor in Žigon's work is full of images and forces of nature, a feature that was typical of Welsh poet Dylan Thomas.

Keywords: Andrej Žigon, poet, *Zeleni oblaki (Green Clouds)*, *Krt v sedlu (Mole In The Saddle)*, *Regratov venec (Dandelion Wreath)*, Slovenian poetry from 1950 to 2000, France Prešeren, Srečko Kosovel, Jože Udovič, Federico García Lorca, Thomas Dylan

UVOD

Temo diplomskega dela sem si izbrala kmalu po smrti logaške »ikone« – fotografa in dobrotnika, pesnika in večnega popotnika Andreja Žigona, ki so ga širom po Sloveniji poznali pod vzdevkom Aleluja, saj je običajno s to besedo navdušeno pozdravljal. Ta odločitev je postala dokončna, ko smo v Logatcu leta 2004 ustanovili literarno društvo in ga poimenovali po prvi Žigonovi pesniški zbirki – *Zeleni oblaki*. Od takrat sem zbirala gradivo, pregledovala Žigonovo umetniško in malo manj umetniško zapuščino, se pogovarjala z njegovimi prijatelji in znanci. Literature o njegovem življenju in delu namreč ni veliko, poleg tega je ni enostavno zbrati, saj ne gre za zelo znanega literarnega ustvarjalca, Žigon pa je v stilu svojega boemskega življenja veliko svojih del tudi razdal naključnim ljudem, ustanovam in organizacijam.

Najprej sem se osredotočila na življenje Andreja Žigona. Razen njegove »literarne« različice svojega življenjepisa namreč v literaturi ni moč najti podrobnejšega opisa življenja tega znamenitega Logatčana. Potem sem pregledala Žigonovo pesniško ustvarjanje, tudi z ozirom na njegovo življenje. Andrej Žigon je prvo pesniško zbirko *Zeleni oblaki* izdal kot najstnik, drugo zbirko pesmi *Krt v sedlu* pa na pobudo Jaše Zlobca, urednika zbirke *Rob* pri koprski založbi Lipa. Kot je znano, je Žigon pripravljal tudi tretjo pesniško zbirko, ki pa je ni nikoli izdal. Po njegovi smrti je pesmi obeh zbirk – *Zeleni oblaki* in *Krt v sedlu* – ter še nekaj dotlej neobjavljenih v zbirki *Regratov venec* uredil Peter Kolšek. Ta je bil prepričan, da je »regratov venec« vsa Žigonova poezija, čeprav si je logaški pesnik ta »venec« zamislil drugače – kot nekakšno poslanico s citati slovenskih pesnikov in Svetega pisma ter z lastnimi verzi.

Žigon je intenzivneje pesniško ustvarjal v sedemdesetih, osemdesetih in devetdesetih letih. Literarni zgodovinarji in analitiki obdobje druge polovice prejšnjega stoletja sicer obravnavajo kot celoto, čeprav tudi sami priznavajo, da gre za izjemno raznolik literarni čas. Takoj po vojni se je pojavil vpliv socialističnega realizma po zgledu Sovjetske zveze, vendar je že v nekaj letih začel izginjati. Po letu 1950 so se s prevodi del pomembnih evropskih in ameriških predstavnikov modernega slovstva začele pojavljati drugačne spodbude, tudi eksistencialistična miselnost, literatura absurda. Razvoj slovenskega slovstva se je tako razmahnil v več različnih smeri. V petdesetih letih se je v ospredje pomaknil ekspresionizem s simbolizmom, opazni so tudi vplivi postsimbolizma in pesniškega modernizma. Ob koncu desetletja so slovenski literarni ustvarjalci odkrili tudi književnost absurda.

Andrej Žigon je bil pesnik obrobja – z moderno literaturo se ni sistematično spogledoval. So pa nanj vplivali pesniki, ki so v pesniški svet vsak po svoje prinašali novosti in s tem spodbujali ustvarjalnost Logatčana. Po Prešernu se je zapisal prvoosebnemu lirskemu subjektu in trpljenju ter vztrajanju, ki sta značilna za krščansko vero. Tej se sicer v zrelem obdobju niti Prešeren niti Žigon nista aktivno posvečala, vidnejšo vlogo pa sta ji namenila Žigon po odločitvi za življenje in Prešeren v zadnjih letih pred smrtjo. Srečko Kosovel je Žigona navdahnil s prostim verzom in modernostjo izraza, ki jo je zelo zgodaj vnesel v slovenski prostor. Ali se je prav zaradi Kosovela Žigon zagledal tudi v Kras, ni znano, se je pa podobno zgodilo tudi Jožetu Udoviču. Vsi trije omenjeni pa ne opevajo zgolj kraške pokrajine, ampak naravo kot božanski prostor izkoriščajo za izražanje čustev v svojih impresijah. Prvinske podobe je v svoje iskrive metafore vključeval tudi španski pesnik Federico García Lorca. Udovič ga je prvič prevedel v slovenščino in se posebej posvetil njegovi metafori. Ta je zato zaznamovala Udovičevo pesniško ustvarjanje in posledično tudi Žigonovo. Svojo vlogo in pesniški dar je s silami narave prepletal tudi valižanski pesnik Dylan Thomas. Podobnosti vseh treh lahko opazujemo tudi pri stilu. Thomasov stil pisanja zaznamujejo svobodne, tudi vizionarske podobe in asociacije ter muzikalnost.

Žigonova prva zbirka *Zeleni oblaki* je izrazito mladostniška. Gre za dvajset pesmi, utrinkov misli, ki jih Žigon tenkočutno povezuje z dogajanjem v naravi. Prav narava, ki pesnika vedno znova očara in mu nudi varno zavetje, dela njegovo poezijo nekako panteistično pogansko. Na Žigonovo pesnjenje vpliva tudi življenje v revnem kmečkem okolju, vendar kljub temu v njegovi zgodnji poeziji ni opaziti zapiranja vase ali celo resignacije. Pesnik zre v življenje z otroškim optimizmom, čeprav mu ne ponuja le brezskrbnosti, hkrati pa ostaja nevsiljiv opazovalec, ki vrednotenje prepušča drugim. Uporablja klasične mladostniške teme, podaja pa jih na (za tiste čase) zelo odkrit in neposreden način. Zapisi njegovih pesmi so zelo samosvoji, ob branju pa dobimo občutek, da se je pesem rodila iz trenutnega vzgiba – kot klic, molitev, prošnja, zato Žigonova poezija učinkuje zelo iskreno in nenarejeno. Žigon je prosti verz napolnil s številnimi metaforami, z melodijo in ritmom jezika pa nadomestil rime. Bil je neformalen, kompleksen, poseben, abstrakten in zelo slikovit, svoboden, drzen, iskriv, na trenutke zbadljiv in ciničen, ponekod ljudsko preprost, spet drugič umetniško zapleten. 15 let kasneje, ko je izdal drugo zbirko *Krt v sedlu* je postal resnejši – kritičen, ironičen in satiričen opazovalec družbe; dvojnost je opazna v nasprotju med njegovimi mladostniško prekipevajočimi čustvi in brezupno realnostjo. Pesnikovo besedišče, pa tudi sintaksa in metaforika so v drugi zbirki veliko bolj ostri. Zaradi naturalizacije jezika, ki se približa

pogovornemu, žargonskemu, vulgarnemu, ima bralec občutek, da je pesnik postal uporniški, s tem pa doseže napetost in priključuje v ospredje prikrito bolečino, ostrino resnice življenja, ki povzroči občutek baladnosti. Žigon domišljijo sprošča v neskončnost, dosega kompleksnost izrazov in nadgradi svoj jezik. Zaradi vsega naštetega je Andrej Žigon zanimiv pesnik, vreden podrobnejše obdelave, čeprav ga je literarno-kritična in -zgodovinska javnost v času njegovega ustvarjanja, pa tudi kasneje, prezrla. Gre za pesnika, ki zna presenetiti, vsak žarek inovativnosti, drugačnosti pa je v slovenski literaturi vredno raziskati.

METODOLOŠKO-TEORETIČNI OKVIR

Opredelitev predmeta in cilji

Andrej Žigon je zaradi svoje ljubezni do ljudi, živali in narave ter karizme velikega popotnika zaznamoval vsakega, ki ga je imel čast spoznati. Od glave do pete je bil umetnik, boem, vseskozi na robu družbenega dogajanja, najprej kot opazovalec, kasneje ciničen kritik. Z njegovo že tako raztreseno dušo se je poigrala še psihična bolezen – manična depresija. Bil je tenkočuten pesnik, ki je željo po smrti premagal z dobrotnostjo. Zato sem se odločila zapisati življenjsko zgodbo rojaka in ob tem analizo njegovega pesniškega opusa, ki je zaznamoval najbolj ustvarjalni del njegovega življenja, v primerjalnem kontekstu glede na sodobnike, ki so pesnili v istem obdobju, in vplive domačih in tujih pesnikov.

Metodologija

Diplomsko delo *Pesništvo Andreja Žigona v primerjalnem kontekstu* je podkrepljeno z dostopno literaturo in viri. Pri pisanju sem uporabila različne metode dela. Po potrditvi teme sem zbrala vso dostopno literaturo in vse zame pomembne podatke. Življenjepis sem pisala in dopolnjevala s pomočjo pogovorov oziroma intervjujev ter dopisovanja s prijatelji in znanci Andreja Žigona, ki so mi pomagali pri snovanju življenjske zgodbe logaškega umetnika in dobrotnika. Kasneje sem se lotila še prebiranja Žigonove poezije in analize njegovega literarnega ustvarjanja. S preučevanjem njegovih pesmi in stila ter z analizo sem lahko pokazala na pesnike in literarne tokove oziroma smeri, katerih vpliv je zaznamoval pesništvo Andreja Žigona.

OBDOBJE SLOVENSKEGA PESNIŠTVA OD 1945 DO 2000

Andrej Žigon se je rodil leta 1952 in začel pesniti že v gimnazijskih letih. Prvo pesniško zbirko *Zeleni oblaki* je izdal kot devetnajstleten fant leta 1971, drugo – *Krt v sedlu* – petnajst let kasneje. Literarni zgodovinarji in analitiki obdobje od leta 1945 oziroma 1950 do 2000 obravnavajo kot celoto, čeprav vsi priznavajo, da gre za izjemno heterogen literarni čas, hkrati pa lahko preberemo, »da je med petim in šestim desetletjem prišlo do odločilnega slovstvenega obrata. Ta obrat je v slabih dvajsetih letih privedel do konca večino literarnih vrednot, ki so bile veljavne v kulturnem izročilu, na njihovo mesto pa je postavil svet z novimi moralnimi in estetskimi razmerji. Sodobna slovenska lirika je do sredine šestdesetih let prizorišče širšega procesa, ki se je začel z moderno v zadnjem desetletju 19. stoletja; silnice, ki so nanjo delovale v tem času, so po svojem bistvu iztek omenjenega procesa. S koncem sedmega desetletja se dokaj opazno pojavijo znamenja, ki najprej napovedujejo sklep predhodne dobe, nato pa z izredno programatsko in precej manjšo slovstveno voljo oblikujejo slovstvena izhodišča prihodnosti.« (Pogačnik in drugi 2001: 33–34)

Po koncu druge svetovne vojne je slovenska književnost sprejemala motive, ideje in oblike iz evropskega in svetovnega literarnega prostora, seveda z zamudo. Takoj po vojni se je pojavil vpliv socialističnega realizma po sovjetskem zgledu, vendar je že v nekaj letih začel izginjati. Po letu 1950 so se začele pojavljati drugačne spodbude, saj smo šele takrat Slovenci prišli do prevodov del pomembnih evropskih in ameriških predstavnikov modernega slovstva: Marcela Prousta, Jamesa Joyca, Franza Kafke, Ezre Pounda, Thomasa S. Eliota ... Poleg tega pa so se pojavili tudi aktualnejši vplivi iz sveta evropske in ameriške literature – eksistencialistična miselnost, literatura absurda. Razvoj slovenskega slovstva se je po letu 1950 sprostil in razmahnil v več različnih smeri. Starejši predstavniki socialističnega realizma so še vedno ustvarjali, vendar so tudi oni v svoja dela uvajali določene spremembe – borbena socialna perspektiva se je pomaknila v ozadje. Tudi mlajši rod je sicer povzel spremenjeno tradicijo socialnega realizma, vendar pa se je literatura že približevala modernejšim formam – predstavniki slovenskega pesništva, ki so uvajali tovrstne spremembe so Ivan Minatti, Janez Menart, Tone Pavček, Ciril Zlobec, Lojze Krakar in Kajetan Kovič. V petdesetih letih se je v ospredje pomaknil ekspresionizem s simbolizmom, opazni so bili tudi vplivi postsimbolizma in pesniškega modernizma. »Končno je bila za precejšen del slovenske poezije po letu 1950 vsaj na začetku odločilna tradicija, ki sega nazaj v visoko in pozno romantiko – k Byronu, Heineju, Puškinu in drugim - ali pa v obdobje slovenske moderne, zlasti k Murnu, in

ekspresionizma s Kosovelom. Toda na slovensko poezijo po letu 1950 je vplivala poleg izrazito pesniških zgledov še vrsta spodbud, ki so prihajale iz drugih literarnih vrst, filozofije, literarne esejistike in publicistike. Prek teh se je vanjo prenašal tok eksistencializma, ki po svojem literarno-estetskem pomenu sicer ni bil na isti ravni s pristno pesniškimi smermi, a je postal pomemben člen njihovega ustroja.« (Kos 2001: 246 in 247) Ob koncu desetletja so slovenski literarni ustvarjalci odkrili tudi književnost absurda; zlasti Dane Zajc, Gregor Strniša in Venko Taufer. »Proti koncu šestdesetih let se je iz književnosti absurda začela razvijati nova smer, literarna avantgarda, ki se deli na več različnih tokov. /.../ V poeziji je razbila vse tradicionalne oblike, ustvarila besedila, ki so igriva in ironična, ali pa sploh zavrgla besede in sestavljala tekste s pomočjo grafičnih znamenj, tj. topografsko poezijo.« (Kos 1980: 353)

Literarni zgodovinarji so si v tem obdobju pomagali na različne načine, saj periodizacijsko poimenovanje zaradi različnosti tokov in vplivov, ki so se mešali v aktualnem pesništvu tistega časa, ni bilo mogoče. »Skupinsko delo o slovenski književnosti med 1945 in 1965, ki so ga pripravili sodelavci ljubljanske katedre za zgodovino slovenske književnosti, se je periodizacijskemu problemu izognilo tako, da je označevalo tematične tendence (npr. alienativna lirika, ontološki nadrealizem ipd.).« (Pogačnik in drugi 2001: 50) Avtorji in kritiki pa so brez kakšne posebne sistematičnosti za posamezne pojave uporabljali še druge izraze: avantgarda, antipoezija, angažirana poezija, reizem, antipsihologistična proza, popart ali popartizem, topografska poezija in ludizem.

Nekoliko širše se je obdobja po drugi svetovni vojni z literarno-zgodovinskega stališča lotil Janko Kos, ki ugotavlja, da sta za ta čas značilni dve stopnji. Prvo je poimenoval književnost absurda: »Njihovim različnim metafizičnim in estetskim temeljem je postavila enotno, iz neposrednega doživljanja porojeno občutje, da so svet, narava in zgodovina v svojem razmerju do človeka absurdni in da je najbrž absurden tudi človek sam v svojem socialnem, zasebnem in kozmičnem bitju; razen v eni sami stvari seveda – in to je narava same literature in še boljše poezije. Ta je izvzeta iz absurdnosti, pravzaprav edina, ki prerašča absurd sveta in človeka; prav to je tudi razlog in hkrati utemeljitev, da obstaja in zakaj da obstaja.« (Kos v Poniž in drugi 2001: 50)

Tudi na drugi stopnji je ohranil kategorijo absurda: »Obseg njenih vsebinskih struktur se razpenja med dvema skrajnostma – med socialno angažiranostjo tendenčne literature in čistim esteticizmom, toda tako, da se oboje pogosto prepleta; sredi obeh skrajnosti pa se prav v središču literature avantgarde razkriva ideja 'igre' kot tista žariščna točka, ki po svoje določa

vse skrajnosti in usmerja prehode med njimi. Vsebinski razčlenjenosti ustreza oblikovna, ki zajame v svojo pahljačo najbolj skrajne različice formalnih novosti, nabrane iz razvoja evropske in ameriške literature avantgarde zadnjih šestdesetih let. Ni namreč mogoče zamolčati dejstva, da sta neenotnost in raznovrstnost današnje literarne avantgarde na Slovenskem v precejšnji meri določeni že s tem, da zajema svoje vsebinske in formalne sestavine iz skoraj vseh avantgardnih smeri, ki so se razvile v Evropi po prvi svetovni vojni do danes. Kar bi se moralo izživeti na Slovenskem že pred desetletji, nas je dokončno in zares v živo doseglo šele zdaj.« (n. d.: 51)

Avtorji monografije *Slovenska književnost 3* so Kosovo delitev še podrobneje razčlenili, vsaj obdobje šestega in prve polovice sedmega desetletja. Iz slovenske literature tistega časa so uspeli izluščiti štiri temeljne povezovalne značilnosti, ki so botrovale dehumanizaciji oziroma depersonalizaciji, značilni za eksistencializem, ki se je tudi v Franciji pojavil po koncu vojne.

»1. Pojav ekonomskega odtujevanja, ki se izraža v fetišiziranem značaju blagovne proizvodnje in v občasnih gospodarskih krizah.

2. Prevladovanje tehnike, ki človeka mehanizira in preobraža v dodatek stroju, s tem pa ga podreja svoji razobličujoči moči.

3. Posameznik se je zgubil v izenačeni množici, le-ta je zadušila osebnost in njene spontane dejavnosti. Individuum je iz sveta pobegnil v privatno eksistenco, v kateri je videl izhod iz propadanja v brezosebni vsakdanjosti.

4. Hkrati z zavestjo o nesmiselnosti eksistence v času je ušlo spoznanje o brezuspešnosti poskusov, ki so se želeli z begom v preteklost ali prihodnost rešiti iz absurdne sedanjosti. Dejstvo človeškega bivanja je postala zgodovinska zapuščenost, vztrajanje v njej pa je veljalo za največje junaštvo.« (Poniž in drugi 2001: 51)

Eksistencializmu so dodali še strukturalizem, vendar dodajajo, da »slovstvena podoba najznačilnejših del iz omenjenega časa ustreza tako pojmovanim periodizacijskim pojmom, če pa se ob njih pojavljajo prvine, ki to dejstvo motijo, jih je treba pripisati na rovaš dogajanjem, v katerih se simultano uresničuje vrsta slovstvenih pobud iz raznih zgodovinskih dob in geografskih okolij.« (n. d.: 52) Tudi oblikovna utemeljitev miselnega toka v tem času, če se ozremo na eksistencializem, se opira na oblikovno-stilna sredstva iz izročil realizma, ekspresionizma in simbolizma. »Eksistencializem in strukturalizem kot periodizacijski konstanti sta potemtakem utemeljena tako v miselni kakor stilni plasti najnovejše slovenske lirike. S tema književno filozofskima pojavoma je bil prebit zid povojne duhovne osamitve;

slovenska lirika je ponovno začela preživljati evropske književne in miselne tokove. Visoko razvita književno jezikovna tradicija ji je kmalu pomagala preskočiti zamujeno; razpolagala je z izrazitimi slovstvenimi očmi, ki so na več mestih od preživljanja evropskega slovstvenega dogajanja prešli v njegovo oživljanje.« (n. d.: 53)

ANDREJ ŽIGON IN NJEGOVA GENERACIJA

Denis Poniž se v svoji monografiji *Slovenska lirika 1950–2000* v poglavju, posvečenem sedemdesetim letom, sprašuje: konec modernizma ali začetek postmodernizma? V letih od 1970 do 1976, ko je pesnil tudi Andrej Žigon in izdal svojo prvo pesniško zbirko *Zeleni oblaki*, izpostavlja imena: Ivan Volarič-Feo, Matjaž Hanžek, Milan Jesih, Ifigenija Zagoričnik, Jure Detela, Iztok Osojnik, Ace Mermolja, Marij Čuk in Vladimir Memon. »Tudi prva polovica sedemdesetih je obdobje, ki ga je slogovno, idejno in estetsko le težko opisati z enotnimi oznakami, ki bi zaznamovale bistvene značilnosti njegove makropoetike. Na eni strani so še vedno živi in delujoči odmevi tokov, ki so se oblikovali sredi šestdesetih, avantgardna igra z jezikom in pomeni kot materialom še ni povsem izčrpana, o čemer govorijo prve zbirke Volariča, Zagoričnikove, Mermolje in Čuka, na drugi strani se že pojavljajo glasovi o vračanju poezije v območje čustvenosti in čutnosti, kar odpira jeziku nove izrazne možnosti, a mogoče je zaslediti tudi glasove, ki se zavzemajo, ne samo v poeziji, marveč tudi v njeni refleksiji, za novo formalno strogost, ki pesniku omogoča, da ima boljši pregled nad svojim delom, hkrati bralcu z metrično pravilnimi pesmimi odpira nove svetove. Kot tretja možnost pa se že odpira tudi debata o postmoderni, o izstopu iz praznega realnega sveta v svet irealnih izpovednih možnosti; novi formalizem in postmoderna se ujameta v iskanju stika s preteklimi poezijami, ki so ga neoavantgardni pesniki povsem pretrgali.«

S pregledom dela zgoraj naštetih ustvarjalcev, tudi v sedemdesetih in osemdesetih letih, ko sta izšli Žigonovi pesniški zbirki, lahko opazimo, da gre za zelo raznoliko umetniško udejstvovanje posameznikov, ki so na pesniškem področju modernistično posegali po različnih postopkih in se posvečali različnim temam. Večini je skupna avantgardna usmerjenost, mladi pesniki so bili v sedemdesetih uporniki, ki so z verzi opozarjali na nujen prelom v kulturi in literaturi.

Ivan Volarič Feo (1948–2010)

Ivan Volarič Feo je bil avantgardist, pesnik, performer, igralec. Leta 1975 je izdal prvo pesniško zbirko *Desperado Tonic Water*, s katero se je vpisal v literarno zgodovino in po kateri je bil leta 2005 posnet tudi film *Desperado Tonic*, ki so ga režirali Boris Petkovič, Varja Močnik, Hanna A. W. Slak in Zoran Živulovič, sicer tudi avtorji scenarija. Gre za omnibus štirih nenavadnih zgodb, ki jih povezuje potujoči kinooperater Štrocki – v filmu ga

odigra prav Ivan Volarič Feo (nastopil je v več kot petnajstih slovenskih filmih – tudi v *Kruh in mleko*, *Krizno obdobje* in *Butnskala*, v dokumentarnem filmu *Najlepša jutra so zjutraj* in nadaljevalki *Dr. France Prešeren*). V svojo poezijo, s katero je posegel v slovensko pesniško avantgardo šestdesetih, je vpletal tuje jezike, reklamna gesla in skovanke, onomatopoetski jezik in nobena tema mu ni bila tuja. Svojo poezijo je objavil še v zbirkah *Oj božime tele dolince* (1984), *Četverovprega za njene sanje* (1990), *Despotov – Volarič* (z Vojislavom Despotovim, 1992), *Met kopja* (1995), *Kratkice* (2000), *Never Green Enough* (2005), *Žalostna sova* (2006); leta 2008 je izšel obširen izbor pesmi *T' guwrš od t' grš*, kratko prozo je zbral v *Antofagasti* (1998). Ivan Volarič Feo je nastopal z glasbenimi skupinami Buldožer, Duo zlatni zubi z Markom Brecljem in Marjanov čudni zajec. Imel je tudi lastno zasedbo Feo&The Schmidt's, nastopal je s skupino Salamandra Salamandra in drugimi. Soloperformansi so zaznamovali zadnje desetletje njegovega delovanja.

Ivan Volarič Feo se je v Sužidu pri Kobaridu rodil približno leto dni pred Matjažem Hanžkom, ki ga je spoznal med študijskim časom v Ljubljani, ko se je družil s takratno avantgardo v prestolnici (Vojin Kovač Chubby, B. Ogorevc, skupina OHO ...). Oba sta se posvečala vizualni poeziji in igri z jezikom.

Matjaž Hanžek (1949)

Matjaž Hanžek, sin znanega slovenskega esejista Tarasa Kermaunerja, je neoavantgardni avtor konkretne in vizualne poezije, v kateri se je poigraval z jezikovno igro. Danes kot sociolog zaposlen na Uradu za makroekonomske analize in razvoj RS, sicer pa bolj znan kot nekdanji varuh človekovih pravic, je bil konec šestdesetih let član skupin OHO in Katalog. Literarni talent je Hanžek pokazal že v osnovni šoli, v srednji pa prav zaradi svojega pesniškega ustvarjanja spoznal tudi svojega biološkega očeta (živel je z očimom, po katerem je prevzel tudi priimek). Srednješolska leta je Hanžek preživel kot dolgolasi upornik proti sistemu, vendar ga politika in družbeni aktivizem nista zanimala toliko kot avantgardna umetnost; v študentskih letih je kot urednik za kulturo delal na Radiu Študent in skušal obuditi društvo Škuc, urejal je tudi reviji Tribuna in Problemi. Leta 1971 je izdal prvo pesniško zbirko *Iščemo pesmi, kje so?*, kjer je v prvem delu v ospredju igra jezika in z jezikom, v drugem delu pa objavlja vizualne pesmi. Leto kasneje izda *Osnutek*, knjigo, ki je sama po sebi umetniški izdelek, pesmi so zapisane z uporabo različnih tehnik, avtor pa z vsem navedenim ves čas opozarja na nedotakljivost svobode duha, misli in dejanja.

Poleg Iva Volariča Fea in Matjaža Hanžka je tretje znano ime te generacije Milan Jesih. Tudi on je prvo pesniško zbirko izdal v prvi polovici sedemdesetih let, navezal se je na avantgardo in se poigral s poezijo ter z vrednotami s pomočjo združevanja vsakdanjega, vzvišenega in najnižjega (npr. klasičnih oblik, visokega poetičnega in pogovornega jezika).

Milan Jesih (1950)

Milan Jesih, trenutno aktualni predsednik Društva slovenskih pisateljev, je pesnik, dramatik, pisec za otroke in avtor radijskih iger ter prevajalec. Kot pesnik se je prvič izpostavil v pesniški skupini 442, katere skupni imenovalec je lingvizem. Jesih je prvo – neoavantgardno – pesniško zbirko *Uran v urinu, gospodar!* izdal leta 1972, ki je kljub takrat slabim kritikam, da obnavlja ludizem Tomaža Šalamuna, verjetno ena izmed najpomembnejših zbirk slovenskega pesniškega modernizma. Polna je igre – s predmeti, brezosebnimi ljudmi, z jezikom in besedami (uporablja neologizme, žargon ...). Poigrava se brez čustev – ni sledu o subjektu, ki bi čustvoval in vrednotil svet okoli sebe. V drugi pesniški zbirki *Legende* (1974) se odmakne od ludizma, tradicija pa ni več le objekt za parodijo; vrača se k strogi formi in odpira pogled v bolj urejen svet, lirski subjekt se obrne vase, svobodo pa vnaša v svoje metafore, parafraze in osvetlitev tem. Na *Legende* sta motivno vezani še dve njegovi pesniški zbirki *Kobalt* (1976) in *Volfram* (1980), ki »predstavljata tako v Jesihovi kot v vsej tedanji slovenski liriki eno od skrajnih možnosti oblikovnega eksperimentiranja.« (Poniž 2001: 257–262) Od dolgih, proznih verzov se v pesniški zbirki *Usta* (1985) Jesih vrne h kratkemu in svobodnemu verzov, njegov jezik se miri, svojo igrivost skuša omejiti. Pesnik se od modernizma načrtno obrne k postmodernizmu.

Milan Jesih je med mnogimi nagradami in priznanji leta 2001 za zbirko *Jambi* dobil Veronikino nagrado Mestne občine Celje za najboljšo pesniško zbirko leta. Štiri leta prej, leta 1997, pa je isto nagrado prejel Iztok Osojnik za zbirko *Razglednice za Darjo*. Tudi Osojnik je v kolektivističnem duhu začel pesniti kot subkulturni neoavantgardist, preziral je klišeje in se zavzemal za alternativno umetnost.

Iztok Osojnik (1951)

»Inspirativnih jeder Osojnikove poezije je več; mednje vsekakor sodijo literarni izrastki študentske subkulture, ki se je oblikovala sredi sedemdesetih, odmevi slovenski literarnih neoavantgard, posebej Šalamunove poetike, želja po izstopu iz tradicije, ki jo pesnik čuti kot

(nepotrebno) breme, zavračanje stereotipnih mitov, a tudi vplivi japonske kulture, ki so posledica bivanja na Japonskem (tu se Osojnikovo razumevanje razmerja med evropskim in japonskim načinom mišljenja presenetljivo približuje poetičnim spoznanjem Vladimirja Kosa). Svetovljanstvo je zagotovo ena od stalnic Osojnikove poezije, sledimo mu lahko od skoraj dokumentarističnih vložkov pa vse do meditativne refleksije.« (Poniž 2001: 262–267) Osojnik kot predhodnik postmodernistične poezije v svoji prvi pesniški zbirki *Simpatični angel ali pljunek na pločniku* (1979) izpostavlja nasprotje vzvišenega in banalnega, kar skuša ponazoriti z motivi in besediščem. Uporablja dolge verze, ki asociativno prehajajo eden v drugega. Zbirki *Teksti nevednosti Ferdinanda Pločnika* (1982) in *Teksti o odgovornosti za ime konstruktivne anarhistke Melinde Mlakar-Pločnik* (1984) sta del avtorjevega ludističnega obdobja, »ki ga zaznamuje odkrit posmeh in ironizacija sleherne institucionalne povezanosti 'čiste' poezije z institucijami /.../« (n. d.: 262–267) Tudi naslednje Osojnikove zbirke so izzivalne, avtor se izmika normam in omejevanju jezika ter tem, pluje med realnim in sanjskim, ponekod je kruto realističen, drugje ezoterično poduhovljen.

Pesnik, pisatelj in esejist Iztok Osojnik je v začetku aprila letos na avstrijskem Štajerskem prejel prvo mednarodno literarno nagrado KONS, posvečeno spominu na pesnika in misleca Srečka Kosovela, in sicer za celovito in aktivno življenjsko delo. Prav tako kot Osojnik, pa je še vedno pesniško dejavna tudi Ifigenija Zagoričnik – edino žensko ime, ki se pojavlja med pesniškimi imeni, rojenimi v začetku petdesetih let prejšnjega stoletja.

Ifigenija Zagoričnik Simonović (1953)

Ifigenija Zagoričnik Simonović je slovenska pesnica in keramičarka, katere pravo ime je Eva Batič, ter hči pesnika Francija Zagoričnika. Izdala je več pesniških zbirk. »Prvenec Ifigenije Zagoričnik, zbirka *Postopna razbremenitev* (1972) je značilen dokument poznega slovenskega neoavantgardnega pesništva. Po eni strani pesmi kažejo izrazito naklonjenost do jezikovnih eksperimentov, nagnjenost k iskanju tiste plasti (tistih plasti) v jeziku, ki je vsakdanje govornice ne zanimajo, na drugi pesnico zanima avtonomnost pesniškega postopka, ki noče biti več estetski alibi za ideološko zasnovani aktivizem.« (Poniž 2001: 267–270) Jezik je njeno vodilo, v zbirki *Te pesmi* (1976) pa se začne obračati tudi vase – ne čustveno, temveč objektivno. Svojo poezijo gradi na pomenskih in oblikovnih nizih, ironizira tradicijo, tudi s citati pa se v naslednjih pesniških zbirkah obrača k postmodernizmu.

Tako kot Ifigenija Zagoričnik Simonović je tudi Jure Detela študiral na Filozofski fakulteti v Ljubljani – prva slovenistiko in primerjalno književnost, drugi umetnostno zgodovino. Oba sta se v pesniškem ustvarjanju od avantgarde v sedemdesetih obrnila k iskanju odnosa med sabo in drugim v osemdesetih.

Jure Detela (1951–1992)

V sedemdesetih letih avantgardist, katerega poezija je večinoma reflektivna, pogosto pa tudi aforistična. V svojih pesmih poudarja etiko, odnos do živali in narave nasploh. Objavil je le dve zbirki, *Zemljevidi* (1978) in *Mah in srebro* (1983), vendar kljub temu izdelal »izjemno samosvojo in pretresljivo poetiko«. (n. d.: 270–273) V njej se odmika sentimentalističnemu humanizmu, svet izgublja trdnost, bivanje je kot sanje, zlo pa vseprisotno. »Detelova poezija se dogaja povsem izven tokov sodobne poezije, v veliki meri mimo njih in celo zoper njihovo logiko socialne uspešnosti in prisotnosti v matici kulture.« (n. d.: 270–273) Njegovo besedišče ne prinaša nič nenavadnega, kriterij je življenje, prepuščeno transcendenci.

Povsem drugačen od občutljivega, eteričnega in asketskega Jureta Detele pa je Ace oziroma Franc Mermolja. Čeprav rojena v istem letu, sta si pesnika povsem drugačna. Če pesniška besedila Detele vsebujejo poudarjeno etično noto, je Mermolja bolj kritičen in ironičen.

Ace Mermolja (1951)

Ace Mermolja je publicist in pesnik, ki objavlja hudomušno, ironično in kritično liriko s prvinami sur- oziroma nadrealizma. Posveča se zamejstvu, že v svoji prvi pesniški zbirki *Pesniški list 3* (1971), vendar je v ospredju umetnost, ne tradicija. V zbirki *Med kaktusi kuham kavo* (1979) Mermolja z ironijo ubeseduje vsakdanji, banalni svet, z metaforami sooča nasprotja. »Mermoljeva drža je ujeta v resnobljnost, ki izvira iz spoznanja, da je ciklični tek usojenost, ki ji ni mogoče ubežati; zato pripoveduje zgodbe, ki so v svojem jedru brezčasne, pesniško vedno odprte proti bralcu in njegovi izkušnji.« (Poniž 2001: 273–275)

Ace Mermolja je tesno povezan s Primorjem, tako kot od njega nekaj mesecev mlajši pesniški kolega Marij Čuk. Pred nekaj leti sta ustvarjalca skupaj nastopila v Slovenskem stalnem gledališču v Trstu, kjer je v sodelovanju z založbo ZTT-EST potekal pesniški večer Mi.Tukaj.Zdaj. Mermolja je predstavil svojo pesniško zbirko *To ni zame*, Marij Čuk pa zbirko *Zibelka neba in dna*.

Marij Čuk (1952)

Marij Čuk, danes glavni urednik slovenskega informativnega sporeda in edini slovenski visoki funkcionar italijanske javne radiotelevizijske ustanove RAI, je tržaški predstavnik modernističnih prizadevanj pod vplivom realizma in ludizma, ki prakticira tako imenovano samostalniško poezijo z nenavadnimi pojmovnimi zvezami. V njegovi prvi zbirki *Pesniški list 13* (1973) se posveča predvsem iskanju novih vsebinskih možnosti, zanj je značilen subjektivizem. V svojih naslednjih zbirkah prepleta prvine modernizma in postmodernizma z ironijo ter se uravnoteži v pesnika, »katerega se rahla satira prepleta z natančnim snovanjem jezika, in v katerem se spreminja realnost v čista sporočila«. (Poniž 2001: 275–277)

Medtem ko sta Marij Čuk in Ace Mermolja še vedno pesniško aktivna, pa je zelo mlad – podobno kot Jure Detela – umrl Vladimir Memon. V času svojega kratkega ustvarjanja se je drugače kot prej omenjeni avtorji izogibal avantgardi in skušal izoblikovati drugačen poetični izraz.

Vladimir Memon (1953–1980)

Vladimir Memon je »osebno poetiko, ki je bila v njegovi generaciji opazno samosvoja izoblikoval pod vplivom ameriškega pesnika E. Pounda, filozofsko doživljanje sveta pa v dialogu z eksistencialno mislijo španskega pisatelja M. de Unemuna. V pesmih je Memon lastno in sploh človeško bivanjsko stisko izpovedoval brez patetike in skrajnih avantgardističnih pesniških sredstev.« (http://sl.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Memon) Izdal je pesniško zbirko *Meje* (1979), v kateri ustvarja brezmejno svobodni jezik, protislovja, s fragmenti napoveduje postmoderno in skuša strniti modernistične izreke. Njegova druga zbirka *Flamenko na sodu smodnika* (1983) pa je nastala med njegovim študijem v Madridu, ki ga je pesniško navdihnilo in potisnilo nekaj stopnic višje. Uporablja fragmentarne verze, njegova izpoved je raztrgana, nepovezana; proti koncu zbirke pa se v slutnji smrti umiri s pravilno formo in verzi. »Memonova poezija je kratko, a silovito izpovedno dejanje, primerljivo s Kettejevim, Kosovelovim ali Balantičevim; slutnja smrti in zavezanost metafizičnemu dojetanju resnice, estetsko oblikujejo njegovo poezijo v pesemski lok, ki skuša strniti najbolj nasprotujoče si prvine 'življenja'.« (Poniž 2001: 277–281)

Zgoraj naštetih pesniki so se rodili in s pesnjenjem začeli ob približno enakem času kot Andrej Žigon. V takratni življenjski, zgodovinski situaciji se jih je večina oklenila avantgardnega

ustvarjanja, vendar zaradi različnih vzgibov in na različne načine. V začetku oktobra 2007 je na Slovenski matici potekal simpozij na temo Literarni modernizem v "svinčenih" letih. Poudarjeno je bilo, da se je v sedemdesetih letih ponovno poostrila ideološka kontrola umetnosti. Literarni modernizem je takrat prinesel nekatera izjemna, provokativna in referenčna dela, na katera pa se oblast ni odzvala tako burno kot bi bilo pričakovati, takratna umetnost je bila morda preveč ludistična, da bi resno zmotila oblastnike. Za Andreja Žigona ne bi mogli zapisati, da spada med ustvarjalce, ki bi lahko s svojim pesnjenjem kakorkoli zmotili takratno oblast. Vsekakor pa lahko med njim in zgoraj naštetimi pesniki potegnemo nekaj vzporednic, kljub temu da gre pri Žigonu za pesnika, oddaljenega od interesno organiziranih ustvarjalnih krogov, ki so se z modernističnimi prijemi lotevali pesniških izzivov.

Andreju Žigonu in večini zgoraj naštetih avantgardistov je skupna jezikovna drznost. Žigon se pri tem sicer ustavi in redko v svojo poezijo vpleta ludistično igro z besedami, kot to na primer počneta Volarič in Hanžek. Tudi oblikovno eksperimentiranje po vzoru mladega Jesiha Žigonu ni blizu, več skupnega imata pesnika pri uporabi neknjižnega besedja in svobodi, ki si jo rada privoščita pri svojih metaforah in parafrazah. Jure Detela se podobno kot Andrej Žigon nenehno obrača k naravi, vendar ostaja več aktivista kot Logatčan, ki rad poudarja edinstvenost domačega vaškega okolja. Z nadrealizmom in subjektivizmom se Žigon še najbolj približa Acetu Mermolji in Mariju Čuku, s hipnostjo izpovednosti pa Vladimirju Memonu.

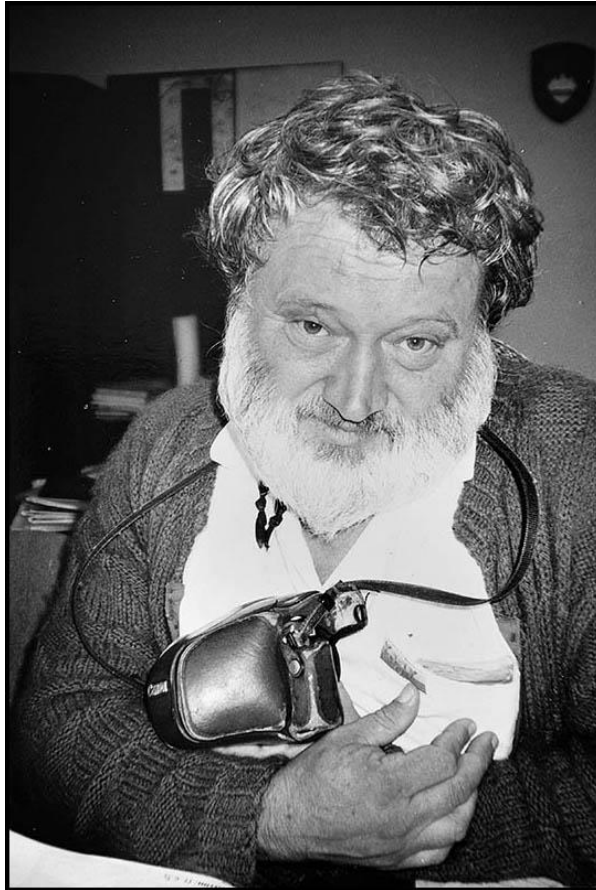
ŽIVLJENJE ANDREJA ŽIGONA

O življenju Andreja Žigona v dostopni literaturi ne moremo prebrati veliko. Največkrat se med citati pojavlja njegova hudomušna literarna različica življenjepisa, ki jo je rad povedal kot pesem in jo navajam v nadaljevanju. S tem je Žigon na kratko opisal svoje življenje, sicer veliko bolj razgibano in zanimivo.

»Rodil sem se nizko velban in žilav 9. januarja istega leta (!), na deževen dan, tako da se mi je prvokrat posvetilo šele, ko sva se s trehasto babico udarila ob prag in je mati strašansko zatulila v rovtarskem narečju: 'Po gasilce!' Rano mladost sem preživel dobro vzgojen, slabo oblečen. Vsako leto – pretiravam – sem si zlomil roko ali zlasal sosedovo rdečelasko. Do trinajstega izpita na slavistiki se mi še sanjalo ni o narodni zavesti. Ja, ljubi Kranjci, kdo bo pa rundo plačal? Kadim, če imam. Umreti mislim kasneje. Konec! Ne, ne, ne – konec koncev po Kristusu – čudenja začetek. Aleluja! Rojen sem iz ljubezni za ljubezen. Morju in norcem sem dolžan studenčni spomin, ciganom žrebeta, cesti srce, murnom dobrave, prijateljem in ljubi ljubezen do samomora, materi življenje. Očeta sem samo enkrat videl. Moja prepadno-nebesna nalomljenost med lučjo upanja in temo obupa je dozorela v bivanjski dilemi: izropan ljubezni, ljubiti ali ubiti se, in tako odmreti temu svetu – laži–časti, moči–slasti. Zdaj vem, o kako globoko do krvavo izsušenega dna dušnega vodnjaka vem, kako mi je vse postaje križevega pota stala ob strani mati. In kako so ji žarele oči duše, ko je spremljala moje laično misijonarsko delo v podporo misijonu Petra Opeke na Madagaskarju. Komaj dve leti po moji vrnitvi z Madagaskarja je ugasnila temu svetu. Upanje tega in onega sveta je mati Terezija v Kalkuti, v Sarajevu, pribita na zvezdni križ Nobelove nagrade za mir. Upanje tega in onega sveta je misijonar Peter Opeka med smetiščarji krog in krog sveta. Upanje tega in onega sveta si ti, prijatelj, ste vi, gospa, sem navsezadnje jaz, hudič v angelski pižami, med zgornjo in spodnjo "fovšijo" in naprej v centralno zamero ljubljansko krvaveč ... In vendar upanje je. Kristus – sonce, razdajajoče se v nas, Kristus – luna, odpuščajoča v nas, je vstal za vse nas. Aleluja! Grob je prazen! Konec koncev po Kristusu. Aleluja! Ker postaja naša zemlja – zemljica – pink ponk žogica med zlobnimi ali dobrimi loparji nas samih, je zadnji čas, da vsak po svojih močeh ustavi ta moralno-etični propad. Od leta 1993 zbiram denar za reveže – smetarje, zbrane okrog misijonarja Petra Opeke. Do sedaj mi je uspelo zbrati za njegov misijon nekaj čez pet milijonov tolarjev. 'Kaplje studenčnice v morje zla,' boste morda rekli. In vendar – 'kaplja v življenje' vam odgovarjam. Tudi z vašim velikodušnim prispevkom. Ko ljubiš, daješ in odmevaš. Aleluja! Kar iz srca v dar škropiš, po kolenih v nebo prisabljaš. Kar za svojega bližnjega ali daljnega brata, sestro vase tiščiš – žepne črve rediš. Za kam?! Za v grob? Fikslaudon!?" (Žigon v Magajna 2003: 55, 56)

Andrej Žigon se je rodil 9. januarja 1952 v gornjem Logatcu (ki mu je pravil Zgornja Fovšija) kot drugi nezakonski sin mami Julki Golob. Ta mu je vseskozi stala ob strani in kljub trpljenju, ki ga je morala prestajati vse življenje, ostala nasmejana skromna gospa, ki je z »bajtarsko delavsko vero« gledala v prihodnost in se v življenju oklenila svojih dveh

nezakonskih sinov, Andrejevemu nekaj let starejšemu polbratu je ime Slavko in še vedno živi v Logatcu. Očeta je Žigon videl samo enkrat in to ga je mučilo celo življenje. Deset let je bil star, »ko mu je umrl ljubljeni stari oče, na katerega je bil navezan kot na pravega očeta.« (Krišelj Grubar 1998:184) Z očetom Andrejeve mame so živeli skupaj.

Fotografija 1: Andrej Žigon v zrelih letih.

»Že kot otrok je veliko razmišljal in si zelo zgodaj izoblikoval svoja življenjska načela.« (n. d.) Svoje prve lirične izpovedne pesmi v Prešernovem slogu je napisal v gimnaziji. Obiskoval je ljubljansko Poljansko gimnazijo. Kot Andrej Žigon sam pove v enem od zadnjih posnetih intervjujev v filmu Primoža Godine *Aleluja Andrej Žigon*, so pesmi takrat postale njegova potreba. Ob prvih pesniških poskusih, za katere Žigonov prijatelj, kritik in pesnik Peter Kolšek pravi, da so bili »eden najbolj svežih in divjih poganjkov tedanjega intimizma«, se je Žigon začel oddaljevati od vrstnikov, postajal je samotar, pesmi pa je videl kot luč in možnost za očiščenje. Pesem je postajala njegova najbolj iskrena prijateljica. Prvo pesniško zbirko *Zeleni oblaki* je s pomočjo Občine Logatec in tovarne KLI izdal leta 1971. Storžev Tone,

logaški slikar, »je posnel fotko Ženčka in nanjo smo potem fiksiral naslov zbirke. Pri srcu mi je tale pesem in me je ni sram zdaj v zreli dobi označit kot tisto, ki lahko predstavlja tudi starejše, zrelejše obdobje: Prost. Zapustil sem včerajšnji dan ... To je, se mi zdi, v resnici globoka eksistencialna izkušnja.« (Žigon za film *Aleluja Andrej Žigon*)

Prost

Poljubil sem
cesto
na prašno srce.

Sedaj sem prost.
Zapustil sem včerajšnji dan
z bisago na rami.

Cesta zna ljubiti,
reka tudi.
Sedeš k njenim nogam
in priteče ti
v
naročje.

Ko je Andrej Žigon leta 1970 končal Poljansko gimnazijo, se je vpisal na ljubljansko Filozofsko fakulteto. Študiral je slavistiko (opravil je 14 izpitov) in anglistiko na prvi stopnji, kar je bilo tedaj mogoče. Študij, ki je trajal dve leti, je dokončal in diplomiral, vmes pa »veliko zidaril in štopal po Evropi« (Krišelj Grubar 1998: 185). Imel je izreden talent za govorniško in odsko improvizacijo – zelo znani so bili njegovi zanimivi in zabavni literarno-glasbeni večeri – bil je namreč drzen, bister, očarljiv, duhovit in ustvarjalen.

Aprila leta 1978, ko je imel Andrej Žigon 24 let, se je njegovo življenje povsem spremenilo, saj je preživel prometno nesrečo. Žigon je zaradi udarcev utrpel hude poškodbe in je bil po nesreči v izolski bolnišnici nezavesten več kot teden dni. Kot pravi Kolšek, je morda nesreča »znamenja, ki so se pokazala pri zrelem mladeniču, le zaostri la ali hitreje dopolnila. Takšna znamenja so predvsem nemirno, boleče bogoiskateljstvo, travmatično razmerje do spolnosti in enako zapleteno doživljanje lastne družinske usode, v kateri je umanjkal oče, ki naj bi ga videl samo enkrat v ranem otroštvu. Ta znamenja so prihajala na dan v vsakdanjem življenju, toda šele prebiranje njegove poezije pokaže, iz kako globokih in pravzaprav nerešljivih psihičnih zavozlanosti so se dvigala. /.../ A napete notranje disonance je kot mladenič prenašal kolikor toliko nadzorovano, kmalu po nesreči pa so se izkazale za neobvladljive.« (Kolšek 2004: 101)

Med ljubljene griče Goriških Brd se je Andrej Žigon rad vračal vsako leto. Mesec dni po usodni nesreči ga je v delovni brigadi Rdečega križa obiskal takratni ravnatelj osnovne šole Dutovlje na Krasu Marijan Plazar, ki je izvedel, da je bil Žigon uspešen študent, in ga povabil učiteljevat v Osnovno šolo Dutovlje. Žigon je bil tudi velik ljubitelj Srečka Kosovela, ki ga je s svojim bogatim pesniškim opusom tako navdušil, da je po krajšem premoru spet začel pesniti. Vendar pa Andrej na Krasu takrat ni užival prav dolgo. Njegova manična depresija je postajala vse hujša, to in svoja samomorilska nagnjenja pa je poskušal reševati s pesnjenjem. »Na Krasu se je tudi zaljubil, toda ljubezen zaradi Andrejeve dozdevne impotentnosti ni trajala dolgo. Misel, da si nikoli ne bo mogel ustvariti harmonije z ljubljeno osebo, ga je zlomila. Notranje stiske so postajale vse močnejše in tako hude, da se je vrnil v Logatec. Zaključek Andrejevega učiteljevanja na Krasu označuje pesem *Strah*.« (n. d.)

Strah

Skoz okno se guba žamet noči.
Na njem kostanjevo listje tihotno plameni.

Na mizi luč in mišje srce ...
Zateglo zdehajo vlaki v dalj,
prižigajo mačje oči!!!

Na Krasu je Andrej Žigon ostal leto in pol, potem pa se je z vso prtljago in pohištvom vrnil k mami v Logatec. »Zaprl se je vase, se boril s strahovi in prikaznimi, dokler ni začutil, da bolečina popušča. Spet si je zaželel med ljudi. Sprejel je novo ponudbo za delo, tokrat v osnovni šoli na Rakeku. Kazalo je, kot da se je bolečina zarasla. Poučeval je z vsem žarom. Učenci so ga imeli radi in se danes še spominjajo njegovega malce nenavadnega, toda uspešnega poučevanja.« (Krišelj Grubar 1998: 186) Žigon se je v tem času ponovno zaljubil. »Tokrat v dekle, ki ga je sprejelo z vsemi njegovimi morebitnimi pomanjkljivostmi. Vsaj na začetku je kazalo tako. Imela sta se rada. Andrej pravi, da je bila njuna ljubezen svetopisemskega značaja. Šlo je na vse ali nič. Za življenje in smrt. Toda tudi z njo so se kmalu začele težave, saj je bila punca sama zaradi različnih razlogov tesnobno razdvojena. Stiska se je poglobila. Andrej je po nasvetu psihiatrinje moral na bolniško. Nekega jutra pa se je spet prebudil prerojen. Odšel je nazaj v šolo in povedal, da se počuti sposobnega za nadaljevanje dela. Zaradi svojih nepredvidljivih stanj, večnih nihanj, ki se nikoli niso popolnoma umirila, je v šoli izgubil zaupanje.« (n. d.: 187)

Dr. Borislava Lovšin je Andreja Žigona poslala v Bolnišnico za duševne bolezni Ljubljana na Poljanskem nasipu. »Andrej pravi, da so ga na finto in v sramoto naše medicine, rekoč, da gre na specialni pregled, odpeljali v norišnico. V čisti treznosti je osebje začel spraševati, zakaj je tam. Namesto odgovora je dobil injekcijo. 'Ta zahrbtno. V rit. Te sesuje kot babilonski stolp.' Najprej eno, pa še eno, dokler ni vidno oslabeled.« (n. d.: 186) Na zaprtem oddelku ga je obiskoval prijatelj Peter Kolšek z ženo, je povedal Andrej za film Primoža Godine in dodal, da se je njegovo takratno dekle, študentka slavistike in Logatčanka M. B. v bolnišnici celo poročila z njim, da bi mu pomagala priti na svobodo: »Po dveh dnevih pa je bil najbolj srečen v življenju, ko ga je obiskala njegova takratna punca. Osemindvajset juter je prihajala dan za dnem in zato ji bo do konca življenja hvaležen, pa čeprav ga je potem doma pustila 'crkavat' in odšla z njegovim prijateljem. Prepričan je, da mu je ona vrnila zdravje in ne slovenska psihiatrija. Še dvakrat je pristal v bolnišnici. V drugo brez zdravniške opore. V tretje, pravi, ko so tanki JLA 'povešenih rilcev ljubili asfalt proti Kalemegdanu.'« (n. d.)

Andrej Žigon in njegova takratna žena M. B. sta se kmalu po njegovem prihodu iz bolnišnice ločila na Vrhniki, njegova potreba po »eksplozivni izpovednosti« pa je ravno v njegovih prelomnih življenjskih trenutkih narasla – takrat je moral vsak teden »prav aktualistično eksistencialno izkušnjo povedat na Valu 202 ali pa v nočnem programu«. (Žigon za film *Aleluja Andrej Žigon*) V osemdesetih letih je med valovanjem čustev in razpoloženj v svetlejših trenutkih Žigon tudi sodeloval z nacionalnim radiem in pripravil nekaj »odmevnih intervjujev z navadnimi ali na različne načine zaznamovanimi ljudmi.« (Kolšek 2004: 101) Kot nam je povedala takratna Žigonova sodelavka Mija Škrabec Arbanas, »je bil Radio tam nekje od začetka osemdesetih Drejčev drugi dom. Njegovi takratni prispevki so sodili v zvrst dokumentarnega in literarnega novinarstva – šlo je za intervjuje, reportaže, glose, ki smo jih objavljali tako v programu Vala 202 kot na nočnem programu, ki je bil tedaj v domeni prvega programa Radia Slovenija. Res nekaj malega teh posnetkov je nekje celo ohranjenih. V tistem času je sodeloval tako z menoj kot s takratnim odgovornim urednikom Informativnega programa Daretom Miličem, ki je bil njegov sokrajan, pa Tanjo Znič, ki je zdaj že v pokoju, Metodom Pevcem, ki je tedaj ravno začel novinarsko pot na Valu 202 in jo nadaljeval v uredništvu za kulturo, pozneje seveda kot režiser in scenarist, Andreja je vključil tudi v svoj filmski prvenec *Carmen*.«

Andrej Žigon se je leta 1986 invalidsko upokojil, dobival po njegovih besedah »mizerno penzijo – 36 jurjev« (Krišelj Grubar 1998: 187) in še več let nihal med življenjem in smrtjo. »V najhujši krizi je šel gol čez gornji Logatec do cerkve in padel pred Kristusa. Ko mu niti

tretji poskus samomora ni uspel, se je odločil za življenje. Smisel je našel v dobroti. Postal je znan kot božji klatež, njegov boemski način življenja ni imel za mar nič splošno funkcionalnega, konvencionalnega in sistematičnega. Prepričan je bil, da je bilo obdobje depresij in okušanje dna najbolj rodovitno.« (n. d.: 187, 188)

Rojen iz ljubezni za ljubezen

Morju in norcem sem dolžan studenčni spomin.
Cesti srce.
Ciganom žrebeta.
Murnu dobrave.
Prijateljem in ljubi ljubezen do samomora.
Materi življenje.

Očeta sem samo enkrat videl.
(Moj Bog, zakaj si me zapustil!?)

Leta 1986 je Žigon objavil drugo pesniško zbirko *Krt v sedlu*, in sicer na pobudo urednika zbirke *Rob* pri koprski založbi Lipa Jaše Zlobca. V filmu *Aleluja Andrej Žigon* pesnik pove: »Krt v sedlu – metafora ne more boljše izraziti protislovne vsebinske nabitosti. Silno hrepenenje žene krta k svetlobi, ki ga oslepi, in pada vedno globlje z vedno težjo svinčeno spoznavno rano in vendar ne odneha in končno božje usmiljenje tega krta spravi nazaj v zemeljsko usodo. Tako da blagoslovljamo ekstatična stanja, v katera nas poriva družba, v kateri je tako malo resnice, še manj ljubezni in pa sočutja.« (Žigon za film *Aleluja Andrej Žigon*)

Kot je znano in lahko preberemo v *Dolenjskem listu* (20. november 1997), je Žigon pripravljala tudi tretjo pesniško zbirko, ki pa je ostala samo ideja. Želel si je objaviti tako imenovani *Regratov venec* – »nekakšen manifest vsega svojega duhovnega početja«, piše v spremni besedi Petra Kolška, ki je opravil uredniško delo za posthumno izdano zbirko s prav takim naslovom – *Regratov venec*. Izdala in založila jo je Mohorjeva družba iz Celovca. V njej so zbrane pesmi obeh Žigonovih zbirk – *Zeleni oblaki* in *Krt v sedlu* – ter še nekaj dotlej neobjavljenih. Kolšek je bil namreč prepričan, da je »regratov venec« vsa Žigonova poezija, čeprav si ga je Andrej zamislil drugače – kot nekakšno poslanico s citati slovenskih pesnikov in Svetega pisma ter z lastnimi verzi. Obstaja nekaj različic *Regratovega venca*, vendar vse nedokončane. Zadnje – ustno – je nekaj dni pred svojo smrtjo v bolnišnici zaupal kameri Primoža Godine.

Še eno leto je bilo za Andreja Žigona prelomno. Najprej smo ga namreč spoznali kot pesnika, ki je po dveh pesniških zbirkah opustil sistematično ukvarjanje s pesništvom. Po prometni nesreči si je kupil prvi fotoaparatus in tudi ob njegovi pomoči postal poznan ter priljubljen »božji sel«: »S fotografiranjem sem se začel ukvarjati takoj, ko sem lahko po nesreči kupil fotoaparatus. Fotografija je bila, in je še danes, moj skriti zaklad, saj v sebi nosi več kot zgolj vidno podobo; nosi občutje, nosi pesem, nosi smeh, nosi atmosfero in dušno znamko ujetega trenutka. Doma imam toliko fotografij, da na njih dobesedno spim – pod posteljo, nad mizo, po omari, nad omaro, za omaro, pod blazino ... Fotografija mi ne predstavlja zgolj zgodovinskega zapisa, ampak je utrip duše, časa, in prav zato je tako dragocena,« je povedal novinarki Maši Zupančič za *Notranjske novice* leta 2002 (10. maj). Andrej Žigon je skupaj s fotografom Markom Filliesom s fotografijami opremil celo roman *Carmen*, ki ga je Metod Pevec pri Prešernovi družbi izdal leta 1995.

»Leta 1992, ko se je potikal po Goriških Brdih, kamor se vsako leto vrača in tipa za koreninskim življenjem, se je zgodil čudež. S prijateljem Petrom sta bila v cerkvi v Šmartnem, kjer sta se pogovarjala z župnikom. K njima je pritekel fantek, star kakih deset let, in ves navdušen povedal, da je v neki knjigi našel nekoga, zelo podobnega Andreju. Ta oseba je bil Pedro Opeka, misijonar na Madagaskarju, ki že več let pomaga tamkajšnjim brezdomcem s smetišč živeti človeka vredno življenje. Ko ga je Andrej tudi sam zagledal na sliki, se mu je zazdelo, da gre za božji klic. Kot bi ga udarila strela, se je odločil, da bo tudi sam svoje življenje posvetil zbiranju denarja za lačne in pomoči potrebne na tem daljnem otoku.« (Krišelj Grubar 1998: 189) V filmu *Primoža Godine* Andrej Žigon pove, da so se takrat njegova samomorilska nagnjenja končala. Začel je živeti za Madagaskar in tamkajšnje »smetiščarje« ter zaradi svojih akcij fotografiranja, prodajanja fotografij, organizacij dobrodelnih koncertov in literarnih večerov postal po vsej Sloveniji poznan dobitnik, ki je zaradi svojega pozdrava dobil vzdevek Aleluja. Pri humanitarnem delu so mu pomagale šole, Cerkev in estradni umetniki. »Odslej je bila dobrodelnost njegov poklic, ki ga je opravljal – kakor je vedel in znal. Svoje stanovanje v rojstni hiši v gornjem Logatcu je – ob mami, ki je z njim trpela, kakor je on z njo; umrla je dve leti pred njim – spremenil v delavnico in dobrodelno 'centralo'. Tako je ostalo do smrti, le mesec pred njo se je, z upehanim srcem (v prenesenem in zlasti dobesednem pomenu) preselil v logaški dom za ostarele.« (Kolšek 2004: 101) Od takrat naprej je bil še bolj pogosto ob cesti – z dvignjenim palcem desne roke, torbo in nepogrešljivim fotoaparatom.

Andrej Žigon je s pomočjo prijatelja Anteta Vladiča, direktorja podjetja Naklo, in Občine Logatec likovno opremil dva koledarja *Dušni obrazi slovenske krajine* (leta 1995 in 1996) s

svojimi fotografijami »vaških posebnežev«, kot jih je sam imenoval. Eden iz leta 1996 je še vedno shranjen v Narodni in univerzitetni knjižnici, kamor ga je nesel Andrej sam. Sicer pa je tudi koledarje, tako kot svoje pesniške zbirke, ki si jih je vedno izposojal, raz(pro)dal za svoj ljubi Madagaskar; pred tem pa je svojo dobrodelnost usmerjal v boj proti zasvojenosti slovenske mladine z drogo. Tako Pedro Opeka kot Andrej Žigon sta bila tudi nagrajenca akcije revije *Naša žena* z naslovom Ljudje odprtih rok.

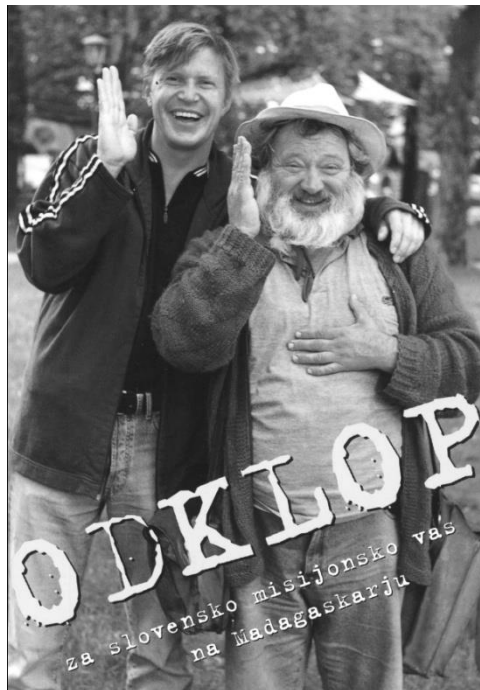
Fotografija 2: na levi slovenski misijonar na Madagaskarju Peter Opeka, na desni Andrej Žigon.

Andrej Žigon je kasneje Madagaskar tudi obiskal, kot sam pravi – z veliko pomočjo Marjana Podobnika. Tja se je podal na prošnjo Pedra Opeke, ki ga je želel spoznati, in sicer z ekspedicijo ljubljanske Medicinske fakultete. Do konca svojega življenja je Žigon – za boljše življenje na Madagaskarju – zbral, po njegovih besedah, več kot šest milijonov tolarjev. (Žigon za film *Aleluja Andrej Žigon*)

Andrej Žigon je bil tudi medijska zvezda. Opazili naj bi ga na cerkniškem pustnem karnevalu, in sicer leta 1997. »Glasbena skupina Čuki je iskala glavnega igralca za snemanje TV spota njihove uspešnice 'Poletna.' Na avdicijo so povabili precej možakarjev, ki naj bi bili primerni za vlogo mornarja. Režiserju Vojku Anzeljcu nihče ni bil pravšnji. Iskali so naprej. In potem je Vinko, član skupine, ki je pesem tudi zapel, predlagal Andreja, ki ga je poznal od prej. Pripeljal ga je na avdicijo. Vojko je po prvih poskusnih kadrih vedel, da so našli pravega.« (n. d.) V enem dopoldnevu in popoldnevu so v Izoli, Portorožu in na solinah posneli spot za pesem *Poletna*. Anzeljc je režiral tudi oddajo komercialne televizijske hiše POP TV *Odklop*. Andreja si je zamislil tudi kot gosta te oddaje. Vsaka oddaja serije *Odklop*, ki jo je vodil

zdravnik in igralec Borut Veselko, je prikazovala popolnoma običajne ljudi, ki so zaradi nečesa, kar počnejo ali svojega načina življenja popolnoma drugačni.

Tričlanska ekipa skupine Mangart, ki je pripravljala in snemala oddaje *Odklop*, je Andreja Žigona na njegovem domu obiskala v letu 1997. V oddaji je po večini govoril Andrej Žigon, predstavil svojo življenjsko zgodbo in prizadevanja za Madagaskar. Z Borutom Veselkom jima ni uspelo posneti fotografije takratnega predsednika Milana Kučana in metropolita Franca Rodeta, zato pa sta se fotografirala sama in nastala je zelo znana razglednica, s katero je Žigon zaslužil nekaj dodatnih tisočakov za Madagaskar. Ekipa glasbene skupine Čuki, prijateljev in skupine Mangart mu je pomagala pripraviti še dobrodelno prireditev v Logatcu, na kateri so zbrali takratnih 500 tisoč tolarjev. Andrej Žigon je potem tudi ob pomoči večje medijske prepoznavnosti nadaljeval svoje poslanstvo. Načrtoval je pot na Madagaskar in pripravljal svoj *Regratov venec*. Do konca svojega življenja je fotografiral, podarjal kolaže, pripravljal razstave in prireditve, da bi za Madagaskar prispeval kar največ. Njegovo življenje je s kamero spremljal njegov prijatelj Primož Godina, ki je eno leto po Žigonovi smrti – umrl je 16. julija 2003, star 51 let – pripravil dokumentarni film o tem logaškem posebniku; pesniku, učitelju, fotografu, dobrotniku in popotniku Andreju Žigonu. Naslovil ga je *Aleluja Andrej Žigon*.

Slika 3: levo televizijski voditelj Borut Veselko in ob njem Andrej Žigon – zelo znana razglednica je nastala med snemanjem televizijske oddaje *Odklop*.

Berta Golob je po smrti Andreja Žigona v *Šolskih razgledih* 6. septembra 2003 strnila besede o življenju tega posebnega pesnika, fotografa in dobrodelneža:

»Za pragom abrahamovih let je smrt našla slavista Andreja Žigona, znanega daleč naokoli po vzdevku Aleluja. Dopolnil je enainpetdeset nesrečno srečnih, srečno nesrečnih, a tudi srečno srečnih let. Iz rodnega Logatca, kjer je dočakal grob in veličasten pogreb, se je njegova življenjska pot odprla proti Ljubljani. Slovenski jezik je kratek čas poučeval na Rakeku in v Dutovljah; potem je nekaj let živel po geslu Predaj se vetru, naj gre, kamor hoče, a je nepričakovano začel uresničevati njegov drugi del: Vendar ..., ko je najvišji dan, izmeri daljo in nebeško stran. Zapisal se je popotništvu in skoraj ponoreli dobrodelnosti. Bradati posebnež s srcem Malega princa je postal znan po vsej domovini in preko njenih meja. Bogve koliko solidnih bivališč stoji tam na daljnem Madagaskarju iz izkupička njegovih fotografskih razstav in koncertov, ki jih je bil v teku let organiziral za nepoznane brezdomce. Oprtan s težkim nahrbtnikom, s potovalko in fotografskim aparatom, čakajoč v pripeki, megli in mrazu na prijaznost avtoštoparske sreče je križaril skozi svojo zemeljsko usodo. Prijatelj zavrženih, kakršnega se je počutil tudi sam, je drugoval z znanci in neznanci in vzklikal v svet svoj Aleluja! Preizkušen v bolezni z opaznimi posledicami, nihajoč na robu obupa, se je alelujsko ujel kot vrhovodec na zadnji nitku upanja in se prevesil v neprekinjeno razdajanje obrobnim, pozabljenim, zavrženim. In prav takega ga nista mogla prezreti niti televizija in film in ne osebnosti z družbenega vrha. Diplomant Filozofske fakultete, pesnik z dvema zbirkama, amaterski fotograf z izostreno zenico za vse odklopljene, invalidski upokojenec in srčni dobrotnik klošarjev in misijonarjev, zasopel od nenehne hoje, posebnež z visoke kote božje norosti. Pokojni Andrej Žigon Aleluja.« (Golob 2003: 15)

Andrej Žigon je objavljala tudi v periodičnem tisku. V reviji *Kristjanova obzorja* je leta 1989 objavil lirični nagovor *Regratova ozimnica*. Pesem *Upanje za božič, novo leto* pa leta 1991 v prilogi *Midva* publikacije *Slovenske brazde* in v koledarju za Slovence po svetu *Slovenski izseljenski koledar* leta 1997. Pesmi Andreja Žigona (*Rojen iz ljubezni za ljubezen, Upanje*) je leta 1992 objavila mednarodna katoliška revija *Communio Kristjanova obzorja*. Kot pesnik se je pridružil tudi Literarnemu društvu Logatec in v društveni reviji *Osrčenje* leta 1994 objavil več pesmi: *Pod snežnim gričem, Zimski sij, Proti Štanjelu angelskem, Na rajskih gričih, Zgorsko pohujšanje, Bodoči ženi: aleluja!, Zima poltena* in črtico *Prva mandatarka za v nebesa*.

Pesmi Andreja Žigona je v nemščino prevedla Milena Merlak Detela (1935–2006), slovenska pesnica, pisateljica in prevajalka, ki se je 9. novembra 1935 rodila v Logaških Žibršah. Velikokrat je prihajala v bližnji Logatec in se družila z Žigonom, od leta 1960 pa je živela v Avstriji. Milena Merlak Detela je kot ena pomembnejših pesnic slovenskega zdomstva pisala v slovenskem in nemškem jeziku. Svoja dela je objavljala v slovenskih, avstrijskih in nemških revijah ter mednarodnih antologijah in izdala več pesniških zbirk, pisala pa je tudi prozo. Prevajala je predvsem slovensko poezijo v nemščino. Prevode Žigonovih pesmi *Prost (Frei), Rojen iz ljubezni za ljubezen (Geboren aus der liebe für die liebe), Polnočni obisk (Die*

mitternachtsbesuch) in *Mala Lorelaj (Die kleine Loreley)* je leta 1991 objavila v reviji za mednarodno literaturo *Log*.

Prost

Poljubil sem
cesto
na prašno srce.

Sedaj sem prost.
Zapustil sem včerajšnji dan
z bisago na rami.

Cesta zna ljubiti,
reka tudi.
Sedeš k njenim nogam
in priteče ti
v
naročje.

Rojen iz ljubezni za ljubezen

Morju in norcem sem dolžan studenčni
spomin.
Cesti srce.
Ciganom žrebeta.
Murnu dobrave.
Priateljem in ljubi ljubezen do samomora.
Materi življenje.

Očeta sem samo enkrat videl.

Polnočni obisk

Slišal sem smrt
po stopnicah hoditi;
gola
je obstala med vrati:
v čeljustih
šop izpuljenih las.

Koliko svetlobe
zmore to jutro,
ko vrtinči sonce
v kačji vrat!

Frei

Den gestrigen Tag
habe ich
mit dem Zwertsack
über die Schultern
verlassen.
Ich küßte die Straße
auf das Herz aus Staub.

Jetzt bin ich frei.

Die Straße kann lieben.
Der fluß auch.
Du nimmst den Platz
bei ihren Füßen
und sie fließt dir
in den Schoß.

Geboren aus der uebe für die liebe

Dem Meer und den Narren
schulde Ich die Erinnerung an die Quelle,
der Straße das Herz,
den Zigeunern das Fohlen,
der Grille die Wiesen,
den Freunden und der Geliebten
die Liebe zum Selbstmord,
der Mutter das Leben.

Den Vater habe ich nur einmal gesehen.

Der mitternachtsbesuch

Ich hörte den Tod
über die Treppen gehen;
nackt
blieb er zwischen den Türen stehen:
Im Kiefer
ein Haarschopf.

Wieviel Licht
kann ein Morgen haben,
wenn sich die Sonne
in einen Schlangen hals verengt!

Mala lorelaj

Šipkov vrat na kamniti ogradi
in
kri škropeča med oblaki...

Kaplja,
kaplja
večerni mrak.

V brezno pahnjena Lorelaj
prebudi se v siju mladega telesa;
iz tolmuna stopa srnooka,
pramen žitnih las čez goli pas ji vzvalovi.

"Mala Lorelaj, prihaja maj, prihaja maj!"

Die kleine loreley

Der Hagebuttenhals auf dem Zaun aus dem Stein
und
das Blut spritzend zwischen den Wolken.

Es tropft,
tropft
die Abenddämmerung.

In den Abgrund gestoßene Loreley,
erwecke dich im Glanz des jungen Körpers!
Die Rehägige steige aus dem Tümpel,
mit der Borte aus den Weizenhaaren
über der nackten Taille!

"Die kleine Loreley, es kommt Mai, es kommt
Mai!"

Vsaj dve pesmi, in sicer Jona Milosa, pa je iz angleščine v slovenščino prevedel tudi Andrej Žigon. Objavljeni sta bili v *Delu* 25. julija 1991 na strani 6 v rubriki *Portret*. Jona Milosa poznamo predvsem kot posredovalca med poezijo jugoslovanskih narodov in švedščino, sicer pa je pesnik, prevajalec in esejist. Rojen je bil 1930 v jugoslovanski Sutjeski romunskim staršem. Diplomiral je iz filozofije na univerzi v Beogradu in študij zaključil z magistrskim delom na Sorboni v Parizu. Od leta 1964 živi v Malmöju na Švedskem kot skandinavist; tam je kot profesor poučeval francoščino za tujce in objavil obsežno antologijo jugoslovanske poezije, ki obsega več kot 150 pesnikov – od tega 40 slovenskih. Milos je prevajal iz švedščine, romunščine, srbsščine, makedonščine in francoščine. Je tudi častni član Društva pisateljev Makedonije in pesnik, ki je doslej objavil vsaj 16 zbirk v romunščini, štiri v švedščini in štiri v srbskem jeziku. Andrej Žigon je prevedel pesmi *Pesnik* in *Smrt je kriva* iz Milosove zbirke *Skozi šivankino uho* (London, 1990).

Gast poetul

Deci dansul e poet
Se mira soacra
Si filozof, adauga socrul
Strain, soptira vecinii
Poezia e bolboroseala goala
Din asta nu se traieste
Trebuie sa reusim in viata
Zambi sotia
Cum se hranesc poetii?
Ma intreaba la Biroul Muncii
Cu vitamine
Cu ce le cumpara?
Nu le cumpara
Le culeg din aer
Din carti
Din raze
Le scot din pamant
Latra!
Strigara la politie
Poetii latra la luna

Nu latra
Doar urla uneori
Asta gandeste
Are inima in palma
Tipa un director
Dati-l afara

Pesnik

Torej on je pesnik
Je rekla presenečena tašča
In filozof, se je nasmehnil tast
Tujec
So šepetali sosedje
Poezija je neumnost
Z njo se ne moreš preživljati
Me je opomnila žena
Od česa sploh živijo, ti pesniki
So vprašali na borzi dela
Od vitaminov
Kje jih dobijo
Naberejo jih
Iz besed
Iz knjig
Iz zraka
Iz zemlje
Lajajo
Je zavpil policist
Pesniki radi lajajo v luno

Jaz ne lajam
Le včasih tulim kakor volk.

Poet

So he is a poet
Said mother-in-law with surprise
And a philosopher, smiled father-in-law
A foreigner
Whispered the neighbours
Poetry is nonsense
You can't make your living by it
My wife reminded me
What do they live on, these poets
Asked the labour exchange
On vitamins
Where do they get them
They pick them
From words
From books
From the air
From the earth
Bark
Shouted the policeman
Poets love to bark at the moon

I don't bark
I only cry like a wolf sometimes.

(iz romunščine in švedščine
prevedla Brenda Walker)

PESNIŠTVO ANDREJA ŽIGONA

»Prva pesem se mi je zapisala nekako sama od sebe v gimnazijskih letih. Žgalo me je za nohti in butnilo iz mene. Olajšanje, živalski drget, napeto prisluškovanje neznanemu novemu. Prvikrat sem stresel s sebe grimase vtetoviranih predsodkov, s katerimi me je posiljevala vzgoja, vera, šola, okolica. Prvikrat sem zatulil z lastnim glasom, se imel zares fino in odgovorno. Saj to sem jaz in življenje v meni je tako moje in samo moje, kakor me morejo boleti le moji lastni zobje!

Počasi sem se privadil pisavi dimnih znakov v sebi. Pa se spet igram Indijance.

Pesem je garanje in avantura obenem. Je izgovor za sumljivo obnašanje pred sodnikom za prekrške. Ponorela zamaknjenost v nepopisan list. Utrip peščenega stolpa. Pozabi se takoj, ko je napisana. Bog zahvaljen, dovolj dolgo te je pestila in zdaj se že stavki nove kradejo vate. In ne navsezadnje je pesem slabo plačano honorarno delo. Napisal sem malo poezije, raje sem jo nenapisano odživel. Tak ostanem.

Odkar sem prišel s kmetov, opažam, da piše pesmi mnogo mladih in lepih ljudi. Nekateri med njimi so veseli ali žalostni zares, drugi pa so taki kar tako ali pa so bolj tako. Jaz bom z obojimi cvička pil.« (Žigon 2004: 97)

Zeleni oblaki – prva pesniška zbirka Andreja Žigona

Samosvoj. To je beseda, ki povezuje kritike poezije Andreja Žigona. Logaški pesnik je bil vse svoje življenje »na robu javnosti in se ni podrejal modernim literarnim smerem slovenskih niti evropskih poetičnih tokov. Zato ni naključje, da ga je /.../ Peter Kolšek, ki je Žigona poznal tudi osebno, označil za individualista in nekonformista.« (Simonišek 2006: 199)

Svoje začetke pesnjenja v gimnazijskih letih je Žigon sam opisal z zgoraj navedenimi besedami. Pri prebiranju njegovih pesmi imamo zares občutek, da so »butnile« iz pesnika. Kot priznava Kolšek, je Žigonovo ustvarjanje zares izgledalo tako: »Enako prvinski je bil pri pisanju pesmi. Kar nekaj jih je napisal dobesedno med delom. Rad je pomagal zidarjem, opazna sled takšnega in podobnih početij je več kot opazna v poeziji. Naključje je hotelo, da sva velik kos dveh poletnih počitnic – leta 1972 in 73 – preživela skupaj v ekipi, ki je pomagala pri restavratorskih delih po štajerskih cerkvah. Zdi se, da je bilo to obdobje, ko je ustvaril najpomembnejši del svoje zrele poezije. Andrej je pogosto skočil z visokega odra in se zapodil k svojemu zvezku. Vrnil se je z nekaj verzi, mi jih navdušeno povedal in spraševal za mnenje. Včasih sem mu predlagal manjše spremembe, večinoma so zadevale en sam verz ali celo eno samo besedo, in če se je s predlogom strinjal, ga je pri priči tudi

zapisal. Pogosto je planil iz spanja, hodil naokrog kot ranjena žival in se umiril šele, ko je zapisal, kar ga je peklo v snu.« (Kolšek 2004: 102, 103)

Pesniški talent Andreja Žigona je bil opažen zelo zgodaj, glede na to da sta njegovo prvo knjižico pesmi založili domača občina in tovarna. Da gre za izjemno občutljivega lirika, pa ob prebiranju zbirke *Zeleni oblaki* hitro opazimo tudi sami. Gre za dvajset pesmi, utrinkov misli, ki jih Žigon tenkočutno povezuje z dogajanjem v naravi. Prav narava, ki pesnika vedno znova očara in mu nudi varno zavetje, dela njegovo poezijo nekako panteistično pogansko, kot to nakazujeta pesmi *Školjke* in *Čudovita bitja*.

Školjke

Ko preraste večer
samotne zidove
z vonjem po toplih obalah,
sedem v pesek
in si trgam pene v dlani,
kakor šmarnice
za ljubezen.
Takrat se morje odpre
in mi ponudi polne roke
školjk.

Nihče ne ve,
koliko malih čudes
mi je podarilo,
nihče,
samo jaz,

ki že sanjam,
že sanjam belo
jadro ...

Čudovita bitja

Nikoli ne razbijem
krožnika,
kadar
jem s smrekami
zeleno omako.

Čudovita bitja
so to,
mračna
in silna.
Vendar,
ko položiš roke
na prt
iz mravelj
in rož,
ti nasujejo zrele tišine
v oči,
kakor
dobra kmetica orehov.

Potem omahneš v korenine
in vzcvetiš proti vrhu.

Čeprav na Žigonovo pesnjenje vpliva tudi življenje v revnem kmečkem okolju, v njegovi zgodnji poeziji ni opaziti zapiranja vase ali celo resignacije. Pesnik zre v življenje z otroškim optimizmom, čeprav mu ne ponuja le brezskrbnosti, hkrati pa ostaja nevsiljiv opazovalec, ki vrednotenje prepušča drugim. Andrej Lutman v kritiki Žigonove posthumno izdane pesniške zbirke *Regratov venec* o prvih objavljenih Žigonovih pesmih zapiše:

»Preveva jih pravzaprav dokaj tipično ozračje, ki ga živi srednješolec. Ljubezen, začinjena s prvimi izkušnjami spolnosti in vseh tovrstnih igrivosti, je osnovna razsežnost radoživih verzov, kaj pa bi bilo lahko drugega. Prav tako se v teh verzih zrcali vsakdan mladostnika, ki je vsekakor bolj na gosto posejan s čudeži kot svet odraslih. Pravzaprav znane teme, a morda takrat, za tiste čase izgovorjene prav predrzno. Vsebinska predvidljivost pa ni tudi stilna. Prav v samosvojem načinu zapisa je Andrej Žigon prepoznaven kot obet, kot samonikel pesnik. Raziskujoč in igriv duh je vsekakor prvi pogoj za ustvarjanje.« (Lutman 2005: 173) To Andrej Žigon dokazuje tudi v pesmi *Tvoj*.

Tvoj

Tvoje ustnice
so
krhlji mandarin,
drobne
so,
nemirne,
in ko me poljubiš,
sem ves tvoj ...

Prva pesniška zbirka Andreja Žigona je izrazito mladostniška, kar lahko razberemo tudi iz motivov in tematike – bežanje in lovljenje (*Pesem*), noč in smrt (*Sekira, Včasih je temno za vrati*), družina (mati in brat – *Popisani zvezki*), morski motivi (verjetno povezani z očetom – *Spomin, Školjke*), šola (*Instrukcije, Popisani zvezki*), odraščanje, ljubezen – dekleta (*Tvoj, Deklica z velikimi modrimi očmi, Ljubezen kakor pepel, Rzsuti obraz, Pest medenih hrušk*), prijatelji (*Moja črna kitara*), narava – domačnost in podeželje (*Pomladna, Čudovita bitja, Jesen, Stojnice, Prost, Grmovje zelenega doma*).

Njegova metaforika raste iz domačnosti, narave, okolja, zato lahko sklepamo, da je bil Andrej Žigon izredno navezan na domači kraj, podeželje in naravo, ki jo v nekaterih pesmih časti skoraj kot božanstvo, čeprav ga je hkrati vleklo na cesto, v svet, drugam. Vendar nam pogled z drugega zornega kota ponudi naravo kot mati, ki je povsod – pesnik se lahko praktično kjerkoli zateče na travnik, v gozd ... Narava je tako njegovo (družinsko) zavetje, ki mu nudi prostor za počitek, hrano in nešteto motivov za ustvarjanje, kar lahko ponazori tudi pesem *Jesen*. Podobno dvojnost opazimo tudi v pesnikovih željah po svobodi in samoti ter hkrati vključenosti v družbo.

Jesen

Pozno popoldne
sem zašel s poti
in zaspal v travi.

Zbudilo me je listje
na obrazu,
krhko,
kakor izgorele solze,
živo,
kakor od jeseni.

Nisem vedel,
da znajo oblaki mrmrati
snam tako poželjivo.

Bila je jesen ...

Pesmi nam podaja prvoosebni lirski subjekt, besedišče pa je v tej prvi Žigonovi zbirki še večinoma nezaznamovano. Pesnik uporablja prosti verz in tematske, časovne in prostorske preskoke med posameznimi kiticami pesmi (tovrstne preskoke pri Žigonovi poeziji začetimo velikokrat, kot primer lahko navedem preskoke med drugo in tretjo kitico ter zadnjim verzom zgoraj navedene pesmi *Jesen*). Nekatero krajše zato učinkujejo kot nekakšni medklici, tako da imamo ob branju občutek, da so se rodile iz hipnega krča čustev, trenutnega vzgiba – kot klic, molitev, prošnja, še posebej zato, ker Žigonova poezija učinkuje zelo iskreno in nenarejeno. Izhaja namreč iz sebe in svojih življenjskih izkušenj – odhod očeta, nesrečna mati, neuslišana ljubezen, nočne more, samotarski popoldnevi doma in v naravi itn. Pesnik skuša s pesmimi ubesediti svoja čustva in občutenja, tako da se njegove pesmi ne končajo s poanto, ampak nekako zvenijo kot nedokončana misel. Podobno se dogaja tudi v pesmi *Sekira*.

Sekira

Mati in brat
utrujena spita ...

Nenadoma planem
z vozlom v očeh
in obstanem,
kakor da bi me nekdo
presekal na dvoje.

Mati in brat
utrujena spita ...

Za trenutku posvečeno poezijo je Andrej Žigon izbral prosti verz. Svoje občutke pa je raje kot s kakšno tradicionalno obliko omejil s številnimi pomensko nabitimi metaforami, v katerih se srečujejo besede sicer njegovega enostavnega besedišča. Zaradi fragmentarnosti in metafor imamo občutek, da pesnik pove manj, kot bi lahko, in s tem odpira v bralcu svet zamolčanega, skritega, neizrečenega (glej spodaj navedeno pesem *Stojnice*). Podobno meni tudi pisec kritike Žigonovega *Regratovega venca* Robert Simonišek: »V kratkih, vendar pomensko izrazitih pesmih *Zeleni oblaki* se nam mladi, devetnajstletni Žigon prikazuje kot izjemen lirik, ki zna z močnimi metaforami ubesediti nasprotujoče in neizrekljivo. Iz zgodnjih šolskih, vendar že literarno zrelih in z osebno eksistencialnostjo prežetih verzov se nenehno kristalizira napetost med izrečenim in praznino.« (Simonišek 2006: 199)

Stojnice

Ko postavijo oblaki
stojnice
nad
mesto,
sežem
v žep
in si kupim
cvetače
za zadnji tisočak.

Potem rožljajo v meni
vso pot do doma,
ti neumni oblaki!
In ko jih umirim,
mi še vedno ne verjamejo,
da so našli prave oči,
oči z dolgo poletno travo
za svoje žrebce.

Melodija in ritem jezika predstavljata za bralca Žigonove poezije svojevrsten dramatičen instrument, ki poudarja, miri in umika, izpostavlja itn. To pesnik, tudi v spodaj navedeni pesmi *Razsuti obraz*, dosega s členjenjem verzov v kitici, postavljanjem ločil, zamolki in premim govorom. Melodija in ritem sta seveda zaradi proste oblike pesmi in prav tako prostega verza odvisna tudi od bralca, ki lahko v posamezne pesmi vdihne tako ali drugačno razpoloženje. Vsekakor pa Žigonove pesmi učinkujejo, kot da bi imele rime – nekako valovijo – ritem in melodijo čutimo ob branju.

Razsuti obraz

Razsula
si mi obraz
v prgišče črnih drobtin,
izsušila
veseli utrip sanjavih dreves,
razklala
upanje na dvoje trhlih polen,
mlahavih, brezčutnih.

Na obalo si tekla,
hitreje, močnejše,
na žgoče razpotje,
ki loči danes oba.
Razprla si prste,
narahlo, počasi
in vetru
prižela razsuti obraz.

Pesniški stil Andreja Žigona je svoboden, drzen, iskrov, na trenutke zbadljiv in ciničen, ponekod ljudsko preprost, spet drugje umetniško zapleten. Njegov pripovedni ton je odrezav, saj rad družni nasprotja v izbiri tem, motivov, besedja, primer ipd. Njegov pristop je neformalen, kompleksen, poseben, abstrakten in zelo slikovit, saj je v ustvarjanje vključil vse svoje čute. V pesmih nam ponuja detajle, kontraste, prizore, citate, aforizme itn. Rad ima metafore, metonimijo, simbole (barka) ipd. Nekatere pesmi pa pri Žigonu učinkujejo kot odbleski hipnih misli ali sanj, sanjarjenja (*Tvoj*).

V prvencu Andreja Žigona izstopata zadnji dve pesmi *Prost* (glej str. 9) in *Grmovje zelenega doma*. Odpre se motiv popotništva, potovanja, tavanja, iskanja, odhajanja in vračanja. »To temo, ki jo je kot popotnik v fizičnem in duhovnem izkusil na svoji koži, Žigon večkrat osvetli v kasnejših pesmih.« (Simonišek 2006: 201) Njegovo potovanje pa ni namenjeno prihodu na cilj ali vrnitvi domov, temveč osvoboditvi. Potovanje Žigonu pomeni svobodo.

Grmovje zelenega doma

Ko bo hrib zorel
v polno, jesensko omizje
in bodo grmovja točila
pivo po zapuščenih senožetih,
pridem
z dolge, trudne poti.

Oblaki
mi bodo ponudili stol
in me spraševali to in ono
o črnkah,
o rdečih pristaniščih.

Jaz pa bom zaklel
in pil,
pil do smrti
iz penečih grmovij zelenega doma.

***Krt v sedlu* – druga pesniška zbirka Andreja Žigona**

Žigonova druga zbirka, ki je izšla 15 let po prvi – vedri, optimistični, iskrivi – je resnejša. Kot bi pesnika, ki občuduje svobodo življenja, le-to postavilo na realna tla. Na površje pride dvojnost, ki je opazna v nasprotju med njegovimi mladostniškimi prekipevajočimi čustvi, hipijevsko svobodnimi, in brezupno realnostjo, v kateri – kar ga je vedno bolelo – ni poznal očeta ter ob tem doživljal še druge travme in stiske, povezane z nesrečo, boleznijo, psihiatrijo, negotovostjo, revščino in ljubezenskimi razočaranji. V zbirki *Krt v sedlu* Žigon ne upesnjuje več le trenutka, temveč postane opazovalec družbe – kritičen, ironičen in satiričen. Ta premik opaza tudi Kolšek: »Zbirka *Krt v sedlu* je lep dokaz, kako v mladostniški intimizem *Zelenih oblakov* vdirajo hrapavi, razcefrani prsti usode. Zdaj se boleči intimizem združi z univerzalno razpetostjo med zemljo in nebom, med kri srca in nemir sveta. Te pesmi dosegajo viške tako v izvirni metaforiki kot v prepletu bolečine in ironije.« (Kolšek 2004: 107)

V tej zbirki postanejo pesnikovo besedišče, pa tudi sintaksa in metaforika veliko bolj ostri. Pesnik besedni zaklad razširi na območje pogovornega, ljudskega (kšeft, zemf, šlic, modrc, šlatati ...), na trenutke celo vulgarnega jezika (rit, prdeti, ritolizen ...). Tudi sintaksa postane bolj predvsem glagolsko ekspresivna:

Vzkrikne jutro,
brizgne kri,
prsi mlade žene se jedre;
v klasju kvas,
v kamnu glas,
preteguje se svetloba.
(Jožefina, Jožefina)

/.../

Mrtva struga lesnike hrope.
Krvavi mesec žanje zvezdne strope.
(*Šok sonet*)

/.../

Drogiraj se sam ali v družbi vrstnikov,
prepleskaj najljubšega psa,
olupi gasilsko blagajno,
požri seznam tujcev,
miniraj, miniraj možganski kompjuter,
hodi s kurami spat,
našopaj papagaja, ki posteljo moči, nuno
pohujša!

/.../

(*Lepljenka za lahko noč*)

S tem ko jezik postane bolj odrezav, saj na trenutke prehaja v »uličnega« oziroma »gostilniškega«, po mnenju Simoniška pokaže »na jasnost bolečine in se nemalokrat identificira z vlogo žrtve«. Zaradi naturalizacije jezika ima bralec občutek, da je pesnik postal veliko bolj uporniški, svoboden v izrazu, primerah in metaforah, »ki v nekaterih segmentih spominjajo na surrealistične prvine, kjer se medsebojno zblizujejo najbolj oddaljeni predmeti in bitnosti« (Simonišek 2006: 201). S tem Žigon doseže napetost in priključ v ospredje prikrito bolečino, ostrino resnice življenja, ki povzroči občutek baladnosti. Na to nasprotje

med notranjo ekstatičnostjo in neizprosnostjo zunanjih okoliščin opozarja tudi Peter Kolšek v spremni besedi zbirke Regratov venec *Upanje je milost z volčjim obrazom*.

V večini piše kot prvoosebni lirski subjekt, čutimo lahko, da gre za pesnikov osebni govor. Vsebino pesmi skriva za pomenljivimi naslovi (*Naj kri žvrgoli, Ježeš Marija, mleko kipi, Razliti robovi stvari ...*), modernimi metaforami, ki prestopajo meje logike (plima perutnic, pestič utripa, plešasti ribnik, grahov privid ...), kontrasti, s katerimi nas vedno znova spomni na stik umetniškega in realnega sveta (virtuoz na krampu in flavti, roženkranc peščene zemlje stiskam v pesteh in kolnem), in dvoumnostmi (*Angažirana pesem: »/.../ V čebelnjaku zenic / so se prižgale bele jablane / in ulica iz pomarančnih olupkov / je poskočila v drobnem zapestju. /.../«*), besednimi igrami (*Je lep lep dan: »/.../ Kmalu se bo uscalo. / In moker bom kot Maja, ko je tretjič brala Zolaja.«*) in asociacijami (*Mala Lorelaj, Duma 84*). Žigon tudi v drugi zbirki ostaja zvest svobodni obliki. Pesmi členi v različno dolge kitice, med katerimi se še vedno poslužuje tematskih, časovnih in prostorskih preskokov, nekatere pa učinkujejo kot neke vrste medklici (»Potegnite rob! Rezultat dvakrat podčrtajte!«).

Zimska idila

Utrujen sem, utrujen
od razparanih ustnic
in votlih korakov.

Roka čez mizni rob visi,
za nohti dremajoče igle
in v praznem kozarcu muha tečnari.

Spati, spati!
Sneg je zametel hišna vrata.

S poti na pot

Počrnele oljke se spogledajo
v tišini sten,
ko odprem telo vonljivosti tal,
in sonce drobi kruh
skozi vežna vrata ...

Stari oče je mrtev.
Rdeča žila je ovenela v mojem vratu.

Toliko, da počijem
in namočim v arniko razbito koleno.

Žigon zaostri področje metaforike, ki je zelo močno zastopano že v prvi pesniški zbirki, saj mu omogoča izražanje globljih občutij, kakršna bi z besedami v prvotnem pomenu težko izrazil. Čutiti je, da svojo domišljijo sprošča v neskončnost, dosega kompleksnost izrazov in nadgrajuje svoj jezik, zato je seveda lahko določena pesem razumljena na več načinov. Kot na primer *Zemlja se zapre*, ki nas z motivi jutra, glaževine in krvi v prvi osebi napoti na misel samomora, kar se dogaja od prve kitice naprej, pa so hipne misli ob izgubljanju zavesti. Podobno lahko opazimo v pesmi *Na proščenja dan*, ki nas preseneti z nenavadno izbiro in postavitvijo motivov bika, luninega roga, gat, plank, mušnic, zdravilnih zelišč, cvetače, ikebane, bogov, topolov in čeljusti. Prav zaradi neobičajnega besedišča navidez

brezpomenskega (morda bi bilo tu upravičeno uporabiti izraz nonsens, nonsensični, alogični) besedila pomislimo na to, da gre pri celotni pesmi za veliko, kompleksno metaforo. Žigon s to pesmijo odpira tudi boleč del svojega življenja – psihično bolezen in čas, ki ga je zaradi tega preživel v bolnišnici ter očitno prišel do zaključka – pomagaj si sam (in bog ti bo pomagal), pa četudi z nasiljem, agresijo, saj molitev ne pomaga. Spomni nas, da se psihičnih bolnikov ne sme za vsako ceno zapirati in jih ubijati z zdravili, saj nekateri živijo za svoje misli, pa čeprav po določenih kriterijih »okvarjene« in lahko celo nevarne.

Na proščenja dan

Bikec Lunin rog
v samih gatah planke prebije;
nič čudnega, čudnega!
za zajtrk mušnice
ob prosti izbiri zdravilnih zelišč.

Cilka se v cvetači pase,
iz oči ji vlažna ikebana zrase.

Bogovi si s topoli trebijo čeljusti.

Zemlja se zapre

Vršički jutra.
Sončni trnek na zavesi.
Glaževina krvi
zablešči
na obronku odpadlega telesa.
V zateglo jasnino
sfrfotajo
možganski papirčki ...

Tek porodnic čez ovire,
ne meči radiatorjev za komarji,
kako boš klesal steber dneva,
gliste plešejo tango
po jutranjih ponvah.

O moja ljubezen neskončno drhteča!
Ljuba Maja, hrček šestnajstletni,
pri živi skali! ne čebļjaj,
zapri že enkrat.

Ni tako preprosto urejati pričjega prometa,
ko se ti v grlu razcvete polivinil smrti.

Smrt samotarskega slona.
Na konici slednjega norega giba
trepetiš
ti, moje silno rojstvo,
ti, ki prepevaš najtišje v globini kosti.

Plehbanda se razide,
zemlja se zapre.
Proti vasi
poslednji ljub korak zaniha.
Podivjano grenak se žar krvi
zruši
k nogam snežnim.

Pri Žigonu je ključnih nekaj motivov oziroma tem, ki jim ostaja zvest, dodaja pa še nekaj novih. Narava je tudi v drugi pesniški zbirki pesnikovo »svetišče«, ki mu nudi zavetje in neizčrpno število umetniških motivov; zvest ostane tudi temam svobode in popotovanja. Še vedno lahko spremljamo tudi nesrečno ljubezen, ki se ji pogosto pridruži erotika, in odmaknjenost od družbe. Slednja je veliko bolj dodelana, široka in razčlenjena, kar je razumljivo, saj je bil pesnik v tem času zrelejši in je imel za sabo že več bridkih življenjskih izkušenj. Družbenega življenja okrog sebe se pogosto loteva z ironijo in cinizmom, sploh ljudskosti oziroma vaške preproščine. Nova in v drugi zbirki zelo pogosta tema je smrt, ki v odtenkih zazveni tudi v motivu samomora, h kateremu je bil pesnik tudi dejansko nekaj časa nagnjen. Ključni temelji Žigonove poezije so rastline, živali in pojavi iz narave, deli telesa, povezani z ljubeznijo in erotiko, glasbila in potovanje.

Tri vozlišča Žigonove poezije – narava oziroma okolje, ljubezen in potovanje, izpostavlja tudi Peter Kolšek: »To okolje je bilo po eni strani zaznamovano z 'grešnim' umanjkanjem očeta in z njim povezano materino 'krivdo', po drugi pa s trdo katoliško vzgojo starih staršev, ki mu je za zmeraj vcepila strah pred grehom.« (Kolšek Žigon 2004: 105) Socialno in moralno ranljiv se je počutil kot deklasiranec na robu družbe, kar mu ni pomagalo niti pri ljubezni – odnosu do žensk, v katerem je bil razdvojen na čutno in čustveno doživljanje, kar je bila druga oblika njegove izvirne bolečine. Kolšek dodaja še »razdvojenost med negibnostjo domačega, privajenega sveta in potjo v svet, na kateri je mogoče izkusiti svobodo in prostost.« Žigon pa v filmu Primoža Godine pove: »Mislim, da sem povzel v svoji poeziji tista glavna eksistencialna vprašanja, ki jih človek nosi v sebi v tem zmedenem tretjem začetku tisočletja.« (Žigon za film *Aleluja Andrej Žigon*)

»Eksperimentalno« pesnjenje

Po objavi druge zbirke je Žigon pesnil le še »eksperimentalno« – hitro in še bolj fragmentno, krčevito. »Resnica pa je tudi to, da sta se njegova nadarjenost in izjemnost začeli oglašati v drugačnih, od poezije odmaknjenih oblikah izražanja in delovanja, ki so Andrejev mladeniški pesniški izbruh pustile daleč v ozadju in ga s svojo očitno drugačnostjo pravzaprav prekrile.« (Kolšek 2004: 98) V zadnjih letih svojega življenja si je kljub temu prizadeval, da bi »napisal in objavil *Regratov venec* – nekakšen manifest vsega svojega duhovnega početja.« (n. d.: 111) V njegovih rokopisnih najdemo kar nekaj rokopisnih različic, vendar so vse nedokončane. »To je bil obupen poskus univerzalistične poslanice, v kateri se prepletajo citati slovenskih

pesnikov (Prešeren, Gregorčič, Kosovel ...), svetopisemski citati, lastne moralične sentence, zlasti pa verzi iz njegove poezije.« (n. d. 98) Zadnjo verzijo *Regratovega venca*, »pri katerem lahko govorimo o montaži in vnosu realij, ki ilustrirajo stanje sodobnega sveta, v katerem subjekt obupuje nad prijateljstvom in iskrenostjo, vendar se hkrati oklepa krščanskega upanja«, je Andrej Žigon v bolnišnici povedal prijatelju in snemalcu Primožu Godini. Svoj veliki manifest pesnik posveča življenjskemu vprašanju odtujenosti med ljudmi v kapitalističnem svetu, ki je poln krivic. Sprašuje se, kako osmisliti svoje bivanje v okolju, kjer so ljudje, pa tudi prijatelji in ljubezen, hinavski, kjer ne moreš nikomur zaupati. Pokvarjenemu svetu, ki je poln površinskih odnosov, bi rad dal bolj človeški izraz, vendar ga zaznamujeta družba in čas. Ampak kljub vsemu pesnik ohranja upanje – s pomočjo vere in spomina na tiste, ki so pripomogli k boljšemu življenju soljudi in se borili za višje cilje.

Fotografija 4: Andrej Žigon s klobukom, kitaro in popotno torbo ter rokami proti nebu – s takšno gesto in vzklikom »Aleluja!« je pozdravljal vse okoli sebe.

Regratov venec

A komu danes še verjeti pri vsej poplavi tisočernih medijskih resnic?

Ne, ne, ne bodo te objeli ...

Kje se sreča še človeka, ki bi mu pogledal v oči in mu skočil na dno dušnega tolmana?

Ne, ne, ne bodo ...

In kako premagati smrt, ljudje božji?

To je tisto temeljno vprašanje, ki zazeva vsakemu človeku pred očmi.

Kako osmisliti svoj tukaj in zdaj,

kako dati nekaj rodovitnega v grizljaj časa,

kako narediti iz odtujenega vsakdana hvaležen in človečnejši obraz tega sveta?

A komu danes še verjeti?

Ne, ne, ne bodo te objeli.
In kako premagati smrt, ljudje božji?

Slišal sem jo po stopnicah hoditi,
gola je obstala med vrati,
v šarmantnih čeljustih šop izpuljenih las.

Koliko svetlobe zmore to jutro,
ko vrtinči sonce v kačji vrat.

Iz šipka, ki rosi ga gozdni vir, se izvije gola deva.
Žuboreče belovitka v očeh smaragdni mir,
bosa travnato tišino pošumeva.

Rapidno napeti boki,
skledo žgancev nosi v roki.
Skloni se, v dišeč objem izdahne,
ko mrtvi oglar v srcu zemljo s črvi v goltancu temelje sveta spodmakne.

Ne, ne, ne bodo te objeli.
In kako premagati smrt ljudje božji?

O, čas anonimnih pisem in požrtih obljub.
Hodil po zemlji sem naši
in jih fasal po protestantskih zobeh.
Mate, ej moj Mate,
s čevlji v glavo –
vsega si me prekrvavel,
ko sem ležal na tleh.
Točno ob petih popoldne
zarjul sem v areno:
»Marš od mene, hijene ritolizne.
Dol mi visi vaš nož,
impotenca,« in vstal.

A komu danes še verjeti?
Ne, ne, ne bodo te objeli.
In kako premagati smrt ljudje božji?

Prekleta bodi laž spletična zla,
ki žile nam v detomoru razdajaš.
Na gavge s polžjim strahom
in mirom goljufovim,
ki hrani se z lastnim semenom.

Videz nam je zlizal volčjo pest
v pasji cvilež,
v laskanje samo smo prelisičili viteškega cika.
Človek zahrbtno molči.
E, kaj bolj človeško je s cepcem fentat človeka,
kot pa si ga tiholazno tlačit v žep.
Dušiti ga, dušiti, dušiti,
dokler roka zelene pravice se ne posuši.

Ranjeni čas, usoda podtalna

in Bog izgnani, hvala ti usmiljeni Bog – in Bog izgnani
te spremlja ves čas,
dokler aprilskega regrata ne rodiš.

Ta svet je smrtni strah,
žerjavična prevara je svet,
dokler ne stopiš čezenj bosopet.

Sam – sam, sam,
za dušnim soncem gnan.

Ne, ne, ne bodo te objeli
in nesli pod šotor prijatelji,
ko boš padel in hropel
z obrazom v žerjavici,
izdan od izdane ljubezni.

Že zdavnaj zaspali so
za šankom križani,
pribiti od instant skrbi.
Pozabili so prijatelji, pozabili,
kako ste kot mulci vročičnih pesti pred lovskim čuvajem bežali.
Ne zameri, pozabili.

Lari fari, fičfirič, na oltarju kič, kič, kič.
Nuca, glanca, puca,
varteks, koteks, detergent.
Usoda, moda, vampast mir,
polna luna, seksi sir.
Ohcet, ocet, suha duša,
dokler nas smrt ne pohrusta.

A komu danes še verjeti?
Ne, ne, ne bodo te objeli.
Ne bodo te objeli.
In kako premagati smrt otroci mili nič krivi,
rojeni na brodolomni splav tretjega tisočletja?

Smrt v konzervah ali groza ljubezni,
to je zdaj vprašanje.
Ko so nam prijatelje polovili
in nam plavuti morskih psov,
srce škropi v ožjih in ožjih krogih.

A komu danes še verjeti?

Izgnan, a čist ko smrt
in srečen med volkovi
tuli Kristus gol v ivje zvezd.

Ko luna vseobjetja raste v nas in nad obalo
balkansko, hirošimsko, neandertalsko, černobilsko.

A komu danes še verjeti?
Prijatelj moj hinavski,

Kajnovno seme, moja sestra, moj brat.

A vendar upanje je, upanje mora biti,
upanje je, upanje mora biti.
Ker upanje,
upanje ni oljčna vejica,
ki na mrtve ustne obljube snidenja škropi,
ne murvina senca,
ki razbeljeno goličavo odžejala bi,
in ne grenki delfin,
ki se meče razgaljeni luni v nedra.

Upanje je zatič pred plazom,
je milost z volčjim obrazom.
In vendar upanje je,
upanje je Mati Terezija v Kalkuti, Sarajevu,
pribita na zvezdni Rdeči križ Nobelove nagrade za mir.
Upanje tega in onega sveta je Peter Opeka med smetiščarji
krog in krog sveta ...
Upanje si ti – Primož Trubar,
sem navsezadnje jaz, hudič v angelski pižami
med Zgornjo in Spodnjo Fovšijo in Centralno Zamero krvaveč ...

Upanje je orehov zlatnik,
ki ga sleherniku navržeš v mrzlični žep duše,
pa mu šele v sanjah meketava meglica na čelo spe,
grčave prste na blazini razpre ...
Grob je prazen.

Upanje je Kristus – sonce razdajajoče, luna odpuščajoča ...
Ne bojim se več smrti, kajti konec koncev – po Kristusu: čudenje.
Neiztrohnjenega srca, bi zaključil Prešeren,
pa je šele začel, aleluja, stari moj iz Vrbe doma.

»Pesmi v času svojega nastanka, pa tudi desetletja po njem nekako niso našle pravega mesta pod slovenskim literarnim soncem, vendar pa so bile tudi napisane brez vsake misli na sončenje v slavi. Namesto akademskih ambicij jih navdihuje iskanje svobode in nevezanosti,« svojo kritiko zbirke *Regratov venec* zaključuje Lucija Stepančič v *Sodobnosti* (Stepančič 2005: 1337). Čeprav Peter Kolšek meni, da bi lahko poezijo Andreja Žigona označili s terminoma ekspresionizem in nadrealizem v podeželskem ambientu,¹ se Simonišek s tem ne strinja: »Čeprav Žigonovo poezijo zaznamujejo moderni postopki, je v celoti ne moremo uvrstiti v nobeno izmed literarnih gibanj, saj je v svojem jedru preveč samosvoja, rustificirana, intimna in odmaknjena.« (Simonišek 2006: 202)

¹ »Prav zlitje kultivirane govorice, ki temelji v evropski in slovenski poetični tradiciji, z ekspresivno metaforiko, ustvarjeno iz rustikalnih pomenskih 'substanc', daje tej poeziji izviren čar, kakršnega ni mogoče najti pri nobenem drugem slovenskem pesniku.« (Kolšek 2004: 107)

***Regratov venec* – posthumna pesniška zbirka Andreja Žigona**

Peter Kolšek se je po Žigonovi smrti uredniško lotil pesnikovih zapiskov in našel še nekaj pesmi za objavo. Ker je bil prepričan, da je »regratov venec« vsa Žigonova poezija, je objavil zbirko s prav takim naslovom – *Regratov venec*. Izdala in založila jo je Mohorjeva družba iz Celovca. V njej so zbrane pesmi obeh Andrejevih zbirk – *Zeleni oblaki* in *Krt v sedlu* – ter še nekaj dotlej neobjavljenih.

Žigonove posthumno izdane pesniške zbirke *Regratov venec* so se lotili štirje pisci recenzij. Jože Štucin v časopisu *Delo* 3. novembra 2004 na strani 12 kot prvi opazi in komentira delo logaškega pesnika. Štucin se opira na besede Žigonovega prijatelja in literarnega zaupnika Petra Kolška, ki je »ponatisnil celoten pesnikov opus ter ga skušal umestiti na pozicijo, ki mu brez dvoma pripada. To je nekje v območju visokega pesništva, v zavetju elementarne lirične izpovedi, podčrtane z osebno tragiko in izrednim posluhom za besedni red. /.../ Poezijo, ki so ji v času nastanka povzdig na Parnas onemogočali glasnejši in izzivalnejši 'ludizmi' in 'karnizmi', pisala pa jo je tudi roka, ki si ni znala (ali hotela) priboriti večje opaznosti ter strokovne pozornosti, je medtem šla skoraj v pozabo. Najbrž tudi zato, ker je bila do skrajnosti intimistična, v nobenem pogledu 'revolucionarna' in v tistem 'pozunanjenem' času preveč osebna, da bi se dotaknila širšega okolja.« Štucin je prepričan, da je bil Žigon pesnik sam po sebi in zunajliterarnih ambicij ni poznal: »Na tej točki je čist in samosvoj, predvsem pa – iskren. Seveda pesmi niso nastajale v 'brezčasju', v zatohlem vakuumu, kjer sta čas in prostor irelevantna, to vsekakor ne – vplivi 'velikih' sodobnikov so opazni, a najraje le kot nekakšni nadrealistični obrati, kot polifono drstenje metaforike in modernistično preigravanje pomenov – izviren pa je način, kako je vse te elemente povzel in poosebil.« Tudi Štucin je opazil Žigonov »čist jezik, lepe besedne zveze in melodiozno besedišče«, njegovo (samo)ironijo, strah in upanje.

V *Sodobnosti* (2005, 10, 1335–1337) je oceno omenjene zbirke objavila Lucija Zelič-Stepančič. Poudarja predvsem »vrtoglavo eksperimentiranje« pesnika, ki ljubi »svežino ustvarjalnega trenutka« in pesmi piše s pečatom fragmentarnosti in »modernističnim zamahom«. Tudi Stepančičeva opazi Žigonovo nihanje med »ljubeznijo in brezupom«, nezgrešljive krajinske elemente, ki »poudarjajo občutek nenehnega tavanja in iskanja« in »marginalno pozicijo« pesnika.

Andrej Lutman se je zbranih pesmi Andreja Žigona lotil v reviji *Apokalipsa* (2005, 87/88/89, 172–174) pod naslovom *Rezget po svobodi: Andrej Žigon, Regratov venec*. Lutman opazi razliko med prvo in drugo pesniško zbirko. Medtem ko prvo označuje z besedami »radoživi

verzi«, »znane teme, a morda takrat, za tiste čase izgovorjene prav predrzno«, »veselost in objestnost«, pa druga zbirka po njegovem mnenju poudari »vse mračnejše barve in jih razpne v določen življenjski nazor«.

Robi Simonišek je recenzijo *Izklesani pesniški reliefi samorastniki* objavil v reviji *Literatura* (2006, 179–180, 199–202). »Samosvojo pisavo« Andreja Žigona opraviči z njegovim ustvarjanjem na robu javnosti in modernih literarnih smeri. Opazi njegove močne metafore, s katerimi skuša pesnik »ubesediti nasprotujoče in neizrekljivo«, pa tudi »napetost med izrečenim in praznino«. Piše o »nezavednem avtomatizmu verzov«, Žigonovem konfliktu s samim sabo in senzibilnosti pesnika. Tudi Simonišek zazna prelom v pesnjenju med prvo in drugo zbirko: »Pesmi iz zbirke *Krt v sedlu* so bolj zapletene, svobodne in dinamične.« Poleg tega poudarja pogostejše ironične momente, družbeno kritičnost in jasnost bolečine, ko se pesnik postavi v vlogo žrtve. V zadnjih Žigonovih pesmih se po njegovem mnenju že ustaljenim postopkom pridružujejo »občutki zbranosti, domačnosti in zrelosti«.

Intimizem in nadrealizem, imaginacija in igra

Za Andreja Žigona je značilen intimizem, ki se je sicer po vojni razvil s skupinsko pesniško zbirko *Pesmi štirih leta 1953* (Janez Menart, Tone Pavček, Ciril Zlobec, Kajetan Kovič). Oznaka je izpeljana iz besede intimen, ki je nastala iz lat. *intimus* in pomeni notranji, najbližji, zaupen, prisrčen, iskren, prijateljski, v prijateljskih (včasih tudi spolnih) odnosih s kom; ki se tiče najbližjega, najožjega kroga. (Verbinc 1976) Intimizem na slogovni ravni pomeni obujanje nove romantike, kar se kaže predvsem v metaforiki, kar lahko opazimo tudi pri Žigonu, ki je sicer naklonjen modernejšim oblikam, svobodnemu verzu in kitici. Za intimizem je značilna osebna izpovednost, glavne teme, ki ga zaznamujejo pa so ljubezen, razočaranje zaradi neuresničenih upov in idealov, skepsa, obup in pesimizem, ki so posledice tega konflikta, iskanje življenjskega smisla in etična drža sodobnega človeka. Kot je značilno tudi za Žigona, so intimistične pesmi najpogosteje čustvene, razpoloženske, refleksivne, elegične, satirične, izpovedne, lirske. Lirski subjekt je večinoma prvoosebni in identičen z avtorjem. Pesniški subjekt se torej umika vase, čustvuje in opisuje občutenja sodobnega, predvsem urbanega sveta.

Poleg intimizma pa je za logaškega pesnika značilna tudi filozofska in umetniška smer, ki je nastala v dvajsetih letih prejšnjega stoletja – nadrealizem oziroma surrealizem. Izraz je skovanka francoskega pesnika, dramatika in umetniškega kritika Guillaumea Apollinaira, ki je

nadrealizem razumel kot nasprotje posnemanja narave (naturalizma). Francoski literat in utemeljitelj nadrealizma André Breton je to gibanje opredelil kot prikazovanje nadnaravnega, nedoumljivega in izražanje višje stvarnosti v obliki asociacij pod vplivom nezavednih duševnih mehanizmov. Tako dela nadrealistov vsebujejo elemente presenečenja, nepričakovanih postavitev in humor, kar je značilno tudi za Žigonovo pesništvo.

Kot poudarja Breton in lahko opazimo pri Žigonu, je nadrealizem sredstvo za ponovno združitev zavednega in nezavednega, tako da se svetova sanj in fantazije združita v vsakdanjem realnem svetu v absolutno realnost oziroma surreálnost. Že način življenja logaškega pesnika in zaznamovanost s psihično boleznijo lahko nakazujeta, da je Žigon zavračal absolutni racionalizem in se vedno znova potapljal v svojo podzavest oziroma duševni svet, ki po prepričanju psihologa Sigmunda Freuda (vloga podzavesti se pri teoriji nadrealizma navezuje na njegovo teorijo) skriva svobodo duha, ta pa se kaže v človekovi domišljiji, norosti in sanjah. Breton po načelu intuicije definira nadrealizem kot »čisti psihični avtomatizem, s katerim se želi izraziti resnično delovanje misli«. Tudi Žigon, kot je za nadrealizem značilno, uporablja pri literarnem ustvarjanju tehniki govorjene misli in avtomatskega pisanja, vendar je ob tem spremenjeno tudi dojemanje estetike – lepo je, kar je nezavedno, se pravi nenavadno, spačeno, naključno, saj med besedami ustvarja nova razmerja in nas z izborom izrazov in ritmom zapelje v slogu romantike. Besede se pri Žigonu v nadrealističnem slogu otresejo običajne rabe in se povezujejo v sklope, odmaknjene od logičnih mehanizmov, novih podob pa ne moremo več enačiti s klasičnimi metaforami.

Za pesmi Andreja Žigona sta značilna tudi bogata pesniška imaginacija in igra oziroma ludizem. Pri ludizmu gre predvsem za igro z jezikom, poigravanje z realnostjo, ki je poljubna in ne realistična, z ideologijo tistega časa, ki postane stvar posmeha in se odraža v obliki parodije in groteske. Ludizem izhaja iz eksistencializma in absurda, vendar se od njiju razlikuje po tem, da nima več elementov ideologije, nima sporočila, enotne ideje, za katero bi se boril. Ludizem že sam relativizira svoje sporočilo, saj je v svojem bistvu težnja po svobodi in demokraciji kot igra.

Literarna zgodovina o Andreju Žigonu

Jože Štucin v časopisu *Delo* 3. novembra 2004 na strani 12 piše: »Pesniku, prvostopenjskemu diplomantu slavistike, fotografu, popotniku, posebnežu in dobrotniku Andreju Žigonu (1952–2003) literarna zgodovina (še) ni namenila prav nobene pozornosti; Žigon je kot pesnik

namreč 'ugasnil' dokaj mlad in v njegovi bibliografiji najdemo le dva naslova. Zbirka *Regratov venec*, tretja in najverjetneje poslednja Žigonova knjižna enota, skuša vsaj malo popraviti krivico, saj pesnika predstavi na celovit način tudi z zanimivim spremnim esejem. /.../ Poezija Andreja Žigona je z zadnjo zbirko dobila nov zalet, nove bralce, vsekakor pa dostojno analizo in poskus umestitve v literarno-zgodovinski kontekst.« Edini kratek opis dela Andreja Žigona je za leksikon Cankarjeve založbe *Slovenska književnost* (1996) prispeval Marjan Dolgan, najdemo ga na strani 537.

PESNIKI, KI SO VPLIVALI NA ŽIGONOVO PESNJENJE

France Prešeren in krščanstvo

»Zanimivo je, da je Prešeren silno vplival name, predvsem takrat, ko sem študiral za diplomski izpit. Prešeren me je ravno s svojo ekstatično, trpljenjsko, vztrajnostno poezijo *Sonetja nesreče* in *Krsta pri Savici* dvigal nad samomorilno gnanost. Prešeren je okušal veličino slovenske majhnosti, vso to podtriglavsko, kasneje pri Cankarju tako opevano šentflorjanskost.« (Žigon za film *Aleluja Andrej Žigon*) Ta – kot jo imenuje Žigon, »trpljenjska in vztrajnostna« poezija je nastala proti koncu Prešernovega zrelega pesniškega obdobja, ko se je začel ta veliki slovenski romantik podrobneje posvečati krščanski veri. Tako kot večina osrednjih evropskih romantikov je bil sicer tudi Prešeren svobodomiseln, vendar je kljub nacionalnemu, liberalnemu in demokratičnemu socialnemu in političnemu pogledu ostajal navezan na krščanstvo, podobno kot največji italijanski romantik Alessandro Manzoni in vodilni pesnik poljske romantike Adam Mickiewicz. Kot študent in v zrelih letih se sicer ni imel za vernika (ni hodil k maši, spovedi ali obhajilu), v zadnjih letih svojega življenja pa je pogosteje obiskal cerkev. Vedno je bila njegova vera klasična – romantična, oprta na Biblijo. Tako lahko razumemo tudi vztrajanje v trpljenju, ki ga opevata zgoraj omenjeni pesmi. Prešeren se počuti zatiranega, nezaželenega in nesprejetega, edino »prijazno« je domače okolje, dom; konec trpljenja ali celo ljubezen in srečo pa lahko prinese le smrt oziroma posmrtno življenje. Tudi Andrej Žigon je bil podoben – krščanstvu naklonjen svobodomiseln študent in učitelj, ki je po vrsti življenjskih preizkušenj našel uteho v veri in molitvi, ki obema pesnikoma na koncu pomeni odrešitev. Tudi Žigon je bil, kot sem opisala že zgoraj, zelo navezan na dom in predvsem naravo, ki ga je obkrožala v rodni vasi. V pesmih ji podeljuje celo status božanskega. Kot Prešeren pa se tudi Žigon približuje smrti, vendar podobno kot v resničnem življenju, ko po treh poskusih samomora najde svetlo pot svojega življenja, na kateri je vredno vztrajati, tudi v pesmih nikoli ne začutimo popolne resignacije in predaje.

Lirski subjekt

Za notranjo in zunanjo organiziranost besedila je lirski subjekt bistven, poudarja Janko Kos. (Kos 1991: Prešeren in njegova doba) Razmerja med lirskim subjektom in avtorjem besedila so lahko različna, vsekakor ni nujno, da ju enačimo, vendar pa se je Prešeren hote istovetil s svojim lirskim subjektom. V mladostnem in poznem obdobju svojega pesništva je ta vez sicer

manj opazna, v zreli dobi pa je povezanost lirskega subjekta in dejanskega avtorja v Prešernovi poeziji bolj poudarjena – ne toliko na racionalni, kot emocionalni, iracionalni oziroma emocionalni ravni. Največkrat lirski subjekt pri Prešernu glasno govori v prvi osebi in idealnem času in prostoru, kar je značilno tudi za Andreja Žigona. Za oba pesnika je značilno tudi, da njun avtorsko osebni subjekt izhaja iz izkustvenega sveta dejanskega avtorja. Različno pa avtorja iz dejanskega izkustva oblikujeta lirski svet. Medtem ko je za Prešerna značilno, da izkustveni svet v svojih pesmih racionalno preoblikuje, bi za Žigona lahko rekli, da se bolj nagiba k intuiciji, podzavesti in iracionalnemu pristopu pri oblikovanju lirskega sveta.

Fotografija 5: 8. marca 1971 je Andrej Žigon v Logaskih novicah objavil članek Prešeren in naš čas.

Srečko Kosovel

Srečko Kosovel je bil pesnik, pripovednik in publicist. V prvih spisih še dvomi o socializmu; s časom pa si pod vplivom Cankarja, Tagoreja, R. Rollanda izoblikuje socialistični nazor z izrazito humanistično-kulturnim značajem. Odnos med umetnikom in meščansko družbo razume kot spopad med idealom in surovo stvarnostjo, umetnost povezuje z objektivnimi

snovmi in duhovnimi pojavi, z osebno in družbeno stvarnostjo. V njegovih delih je opazno tudi religiozno iskanje; deloma panteistično doživljanje sveta, vizija vseobčega očiščenja človeštva v krvi in žrtvovanju. S tem se uvršča v ekspresionizem, ki ga označuje kot izraz krize zavesti ob grozotah svetovne vojne in sluti v njem voljo po obnovi evropskega humanizma. Pesniti je začel znotraj impresionistične poetike (nadaljeval je izročilo moderne – Murn), potem pa prešel v ekspresionizem. Kosovelove ekspresionistične pesmi so preproste, včasih nelogične. Do izida *Integralov* (1967) je veljal za revolucionarno realistično-humanističnega pesnika, z *Integrali* pa se šele po smrti predstavi kot inovator in ustvarjalec slovenske konstruktivne poetike. Že pred to fazo je skušal dati posamezni besedi čim večji pomen in estetski učinek. Temu sledi razstavljanje besed, uporabljanje znakov, čisto onomatopoejsko in vizualno konstruiranje. Pesnil je pod vplivom impresionizma in konstruktivizma ter uporabljal tudi že nadrealistične metafore, kar je pri njem občudoval tudi Andrej Žigon.

Prosti verz

Pri Srečku Kosovelu je prišlo do preloma iz vezane besede v prosti verz, ki ga je občudoval za lasten izraz izbral tudi Žigon, vendar ne brez ozira na ritem. Meter oziroma metrični impulz se pri Kosovelu sicer spreminja iz verza v verz, lahko tudi znotraj posameznega verza, tako da uporaba metričnih obrazcev ni smiselna, kljub temu pa ohranja ritem, čeprav ga menja; podobno pa se dogaja tudi pri Andreju Žigonu. Pri razpadu tradicionalnega pesniškega jezika temeljno rimotvorno vlogo prevzame skladnja. Tako si Kosovel ob neoporečnem ritmu v svoji pesmi dovoli izpustiti rimo, pri labilnem ritmu pa lahko pri njem opazimo močnejšo rabo rime in pravilnejše kitice pa tudi uporabo anafore, epifore, za-ključnih besed ali geminacije. Slednjega se pri ustvarjanju ritma svojih pesmi poslužuje tudi Žigon, tako pa pri obeh napake starega estetskega sistema postanejo kvalitete.

Podobje

Ene izmed najpogostejših in najpomembnejših podob v pesmih Srečka Kosovela so drevesa (bori, topoli, kostanj, brest itd.). V naravi je Kosovel našel zrcalo za impresije; vanjo je projeciral svoje občutke in se identificiral z njo, kar je značilno tudi za Andreja Žigona in lahko pri obeh opazujemo v pesmih *Kraška Jesen* (Kosovel) in *Jesen* (Žigon).

Kraška jesen

Sladka črnina, poln grozd,
jagode se v dežju bleščijo,
v dalji temneva borov gozd,
topoli pod hribom šumijo, šumijo.

Šumeče prihaja v vršenju lip
jesen; topole in hraste uklanja;
mi smo v vinogradu, drugi so v hramu
— vsak si po svoje otožnost odganja.

(S. Kosovel)

Jesen

Pozno popoldne
sem zašel s poti
in zaspal v travi.

Zbudilo me je listje
na obrazu,
krhko,
kakor izgorele solze,
živo,
kakor od jeseni.

Nisem vedel,
da znajo oblaki mrmrati
srnam tako poželjivo.

Bila je jesen ...
(A. Žigon)

Vzporednico pri pesniškem ustvarjanju lahko med Srečkom Kosovelom in Andrejem Žigonom povlečemo pri nadrealističnih podobah živali, ki jih vključujeta v nadrealistično moderno metaforiko:

Zeleni žabji kralj
jaha na kostanju.
(iz Kosovelove pesmi *Ej, hej*)

gliste plešejo tango
po jutranjih ponvah.
(iz Žigonove pesmi *Zemlja se zapre*)

Voda je v Kosovelovih pesmih simbol življenja, sredstvo za očiščenje in preporod. Morje kot dajalca in uničevalca življenja podobno kot Kosovel razume tudi Žigon, vendar v drugačnem kontekstu. Medtem ko Kosovel povzame Vodnikovo podobo pesnika kot mornarja, ki je ujet sredi nemirnega morja življenja, Žigon morje povezuje s skrivnostno priložnostjo, ki bi ga osvobodila ujetosti. Glede na prebrano poezijo Andreja Žigona in vsega, kar je napisano o njem, predpostavljam, da motive, povezane z morjem, povezuje z očetom (ki je bil morda mornar, morda pa se je odločil začeti novo življenje na drugi celini). Morje bi lahko tako

Žigonu vrnilo očeta, po drugi strani pa mu predstavlja neskončno okno v svet in popolno osvoboditev.

Jože Udovič

Cerkniški pesnik Jože Udovič (1912–1986) je ustvarjal od tridesetih let 20. stoletja in je podobno kot Andrej Žigon pesnik mejnega in neulovljivega. Njegovi prvi pesniški zbirki, ki je izšla leta 1961 in za katero je dobil Prešernovo nagrado, je naslov *Ogledalo sanj* in prinaša »moderno simbolično liriko sanjskih podob in vizij ter fantastičnega ali grotesknega preoblikovanja resničnosti. Značilna napetost in dinamika nastajata iz spopada med težnjo po idealni jasnini in tesnobnim doživljanjem ujetosti, osamljenosti, odvečnosti, zato se vizije svetlobe, lepote in čistosti srečujejo s temo, razkrojem, tujostjo. Vsemu temu se subjekt upira z voljo, spominom, slutnjo in upanjem.« (http://sl.wikipedia.org/wiki/Jo%C5%BEE_Udovi%C4%8D) Že v tej prvi zbirki se notranjski pesnik izogne klasičnemu verzu in kitici ter se, podobno kot Žigon, preda svobodnim oblikam. »V zbirki *Darovi* (1975) se tipanje za skrivnostnim bistvom narave, stvari in človeka, zaznavanje sorodnosti duše in vesoljega duha umakne. Pesmi zarisujejo ostrejša in močnejša znamenja duhovne krize, razkrojene identitete in odsotne metafizike ter se tako približajo toku kritičnega alienativnega modernizma. Pesmi zbirke *Oko in senca* (1982) izražajo pretresenost nad praznino, izgubo stika z notranjim bistvom, bolečino ob brezobzitem teptanju vsega svetega in ob porušenem ravnotežju v svetu. Nova bivanjska občutja so samota, strah pred praznino nič in vračanje v boleče vojne izkušnje. Tudi za zadnjo zbirko je značilna dvojnost: zlu, trpljenju in nihilizmu pesnik zoperstavlja vero v odrešilnost umetnosti in nepopustljivo iskanje svetlobe, smisla ter skritega metafizičnega reda.« Prav v tej dvojnosti lahko iščemo podobnosti z Žigonovo poezijo, ki se je podobno kot Udovič v metaforah in pesniški imaginaciji oklepal tudi narave in krajinskosti, ludizma in nadrealizma.

Jezik in metafora

Jože Udovič je pesnik, ki je s svojo poezijo prehodil pot od povojne in didaktične lirike do modernizma. Pot je začel pod vplivom Valentina Vodnika in Edvarda Kocbeka, potem pa že med vojno kot vojak pod vplivom modernizma pesnil balade – ne pod vplivom partizanske poezije, ampak lirične, obrnjene k prvoosebni jazu. Prvo pesniško zbirko *Ogledalo sanj* je Udovič objavil precej pozno, gre pa za eno najpomembnejših zbirk novejši slovenske poezije

sploh, po kateri so se zgledovali številni pesniki takrat mlajše generacije, saj v njej spaja eksistencialne poetološke in ljubezenske teme ter vedno znova gradi na destabilizaciji sveta, subjekta in jezika, ki s prostim verzom razpada na osamosvojene pesniške podobe, za katere so značilne asociacije, interakcija in predvsem, kar je bilo značilno v Sloveniji v 50. letih, metaforizacija. V desetletjih po vojni do začetka novega tisočletja so se pesniki radi opirali na obdobje moderne, njene procese so nadaljevali in razvijali. »V središče pesniškega oblikovanja je stopila metafora, ki je bila vedno najmočnejši instrument, danes pa je postala izključno instrument odkrivanja. To je povzročilo nadaljnje spremembe, med katerimi je prva zamenjava metrične kompaktnosti z načelom o semantični kompaktnosti. Nastanek svobodnega stiha je v daljšem razvoju pokazal, da semantična organizacija stiha lahko v celoti nadomesti nekdanjo metrično ali ritmično; tako se je zgodilo, da je metaforična ali simbolna mnogoznačnost dobila v poeziji središčno mesto, ki ga je dotlej imela metrična shema.« (Pogačnik in drugi 2001: 41) Udovičeva metafora, ki prestopa mejo logike in se poslužuje imaginacije, simbolov, fantastike in sinestezije, je fascinirala tudi Andreja Žigona. Žigon je povzel to poetično igro podob, ki pa nikoli – ne pri njem ne pri Udoviču – pri spajanju simbolizma in nadrealizma ni ostala brez pomenskega zaledja, saj sta oba pesnika ohranila obliko, verz in sintakso konzervativno, kar je pripomoglo k ohranjanju sporočilnosti njune poezije. Vse naštetu lahko odkrijemo in primerjamo tudi v naslednjih pesmih Sončnice poldneva Jožeta Udoviča in Stojnice Andreja Žigona.

Sončnice poldneva

V tem dnevu,
v tem jasnem,
čistem dnevu,
bom legel v pesek,
v pesek, bel ko čipke,
in ležal v njem,
v svetlobi,
ki me bo umila,
da bom prosojen,
da bom lahak ko senca.

In po zeleni travi dneva

naj pridrvi bel jelen,
bel jelen
z gorečimi rogovi.
In naj me vzame na rogove,
ležečega, ko da sem mrtev,
in naj me nese
po belem pesku,
čez peneče se potoke,
med mlečnobeke skale,
v čiste kraje,
skozi slap vetrov,
tja med žareče
sončnice poldneva.

(J. Udovič)

Stojnice

Ko postavijo oblaki
stojnice
nad
mesto,
sežem
v žep
in si kupim
cvetače
za zadnji tisočak.

Potem rožljajo v meni
vso pot do doma,
ti neumni oblaki!
In ko jih umirim,
mi še vedno ne verjamejo,
da so našli prave oči,
oči z dolgo poletno travo
za svoje žrebce.
(A. Žigon)

Narava in prosti verz

Podobno kot Kosovel je bil tudi Jože Udovič zelo navezan na podobe iz narave, ki spletajo intimno vez med pesnikom in pesmijo. Čeprav je bil Udovič rojen na Notranjskem in je opeval tamkajšnjo krajino in živali, je namreč posebno navezanost čutil tudi do Krasa, kjer se je Kosovel rodil in kamor se je vedno znova rad vračal tudi Andrej Žigon. Oba Notranjca poleg opevanja narave in iskanja pesniških podob v njej združuje še upesnjevanje trenutka in ljubezni – podobno kot Kosovel – v prostem verzu, ki pušča prostor za ritmično zvočnost pesniškega govora. Ta je ob izpadu rime in trdnejšega metričnega vzorca dosežena z uporabo različnih drugih pesniških figur npr. anaforo, (sintaktičnim) paralelizmom, aliteracijo itd.

Prevajanje

Udovič je bil tudi uspešen in zelo produktiven prevajalec; iz francoščine, španščine in angleščine je prevajal sodobno evropsko poezijo in dramatiko; zanimali so ga bolj ali manj vrhovi moderne lirike. Poleg imenitnega seznama prevodov iz svetovne književnosti je zapustil tudi obsežne študije o avtorjih, ki jih je skrbno preučil, preden se je lotil njihovih del. Leta 1971 je dobil nagrado društva prevajalcev za prevod *Vergilove smrti* Hermana Brocha. V petdesetih letih se je Udovič skrbno posvetil španskemu poetu Federicu Garcíi Lorci; menda zato, da bi našel ključ kako razbiti kanon socialnega in socialističnega realizma v poeziji. Očitno ga je našel, kajti Udovičevi prevodi Lorce niso vplivali samo na njegovo pesništvo, ampak na modernistično ustvarjanje v Sloveniji nasploh. Opazen je predvsem Lorcov vpliv na Udovičevo metaforo. Lorca je bil s prevodom prvi predstavljen modernistični pesnik pri nas;

bi bil pa vpliv prevodov morda drugačen, če notranjski prevajalec španskega pesnika ne bi pogosto zanemarjal rim in asonanc v izvorniku. Udovič se je namreč veliko bolj posvečal metaforam in končne pesniške verzne stike razvezal v prosti verz.

Federico García Lorca

Španski pesnik in dramatik, slikar, pianist in skladatelj (1898–1936) je izdal tri zbirke pesmi, vključno s *Canciones (Pesmi)* in *Romancero Gitano (Ciganske balade)*, ki je njegova najbolj znana knjiga poezije. Njegova pesniška zbirka *Poeta en Nueva York* skozi nekatere grafične eksperimentalne pesniške tehnike raziskuje njegovo odtujevanje in izolacijo, družina in prijatelji namreč niso odobravalni njegove homoseksualnosti, zaradi česar je bil ujet med osebo slavnega avtorja, kakor se je moral kazati ljudem, in trpečim jazom, ki ga je lahko sprejel le v zasebnem življenju. V svojih delih je spajal vplive modernizma, ljudske poezije, umetne baročne poezije in nadrealističnih teženj. V predavanju je utemeljil, da velika umetnost temelji na živem zavedanju smrti, povezavi z zemljo in priznavanju omejitev razuma.

Andreja Žigona z Lorco povezuje življenje na robu, utapljanje trpljenja v umetnosti, ki združuje modernizem, ljudskost in nadrealizem, poleg tega pa poezija Federica Garcíe Lorce, podobno kot Žigonova, s svojimi besedami slika in ustvarja »glasbo«, kar dokazujeta tudi spodaj navedeni pesmi *Mesečna romanca* F. G: Lorce in *Fantje iz Cukrarne* Andreja Žigona. Ta poezija kliče branje z intuicijo, saj ne razodeva svojega pomena; je zakrita in se odstira počasi, z večkratnim branjem, hkrati pa je povsem kristalno čista in jasna. Odzvanja na različnih ravneh, je polna metafor – ne opisuje ali pripoveduje, temveč predvsem sugerira. To je poudarjal tudi prevajalec Lorcovih pesmi v slovenščino Jože Udovič, ki je o španskem pesniku tudi precej obširno pisal. Udovičevi prevodi Lorce so bili sicer sploh prvi slovenski povojni prevod kakšnega evropskega modernega pesnika, katerega poetika je bila v neskladju z doma prevladujočo pesniško normo. (D. Bajt 1993: 35) Kot pišeta tudi Barbara Pregelj in Krištof Jacek Kozak v študiji *Frederico García Lorca pri Slovencih*: »Udovič je zaradi prevajanja Lorce tudi odlagal izid zbirke lastne poezije, in ko je ta končno izšla, literarni kritiki niso ostale skrite globlje povezave med Lorcovo in Udovičevo poetiko.« (Pregelj in Kozak 2007) Prav zato je zelo opazna tudi povezava med tema dvema pesnikoma in Andrejem Žigonom, ki tako kot Španec in Cerkničan rad uporablja presenetljive podobe in metafore, v katerih odkriva nove odnose med stvarmi

Mesečna romanca

Ljubim te, zeleno, ljubim.
Veje in zeleni veter.
Ladja na širokem morju,
na planini iskri trebec.
Na balkonu ona sanja,
v pas se ji lovijo sence,
koča in lasje zeleni,
oči hladno posrebrene.
Ljubim te, zeleno, ljubim.
Pod ciganskim svetlim mescem
ves čas gledajo stvari jo,
nje oči so zanje slepe.
(F. G. Lorca, prevod A. Berger)

Fantje iz Cukrarne

Utrgan zvon čez strehe tava,
kresnice zlomljene blazne,
polegli so kostanji krog vodnjaka,
spod cvetnih piramid ječe.

Korito zgrizla je milina,
na britev curek pada,
brezumno kri v prah povija
zaspana smrtna serenada.

V visokih oknih bezgovi obrazi,
vnetljivih pecljev do srca,
izvir izgrebejo v nagrobni vazi,
presunjeni od krutega sveta.
(A. Žigon)

Življenje in ustvarjanje

Pesnjenja se ne da popolnoma obvladovati, kot npr. rezbarjenja; potrebno je posebno stanje duha. Zato med pesnikom in pesmijo vedno obstaja neka intimna zveza. Jože Udovič je bil prepričan, da je poezija tako za pesnika kot za bralca pot k sebi. Vse naštetu pa dokazuje, da dejanskega in pesniškega sveta poeta ne moremo povsem ločiti. Vsaj za Lorco (pa tudi Andreja Žigona) to nedvomno velja. Kot pravi Branka Kalenič Ramšak v razpravi *Dejanski in pesniški svet F. G. Lorce* (Zamik 2007): »Poznavanje posameznih dogodkov iz njegovega življenja nam je lahko v pomoč pri branju in interpretiranju njegovih del.« Tako mu iz otroških let ostane navezanost na zemljo, kmečko delo, andaluzijsko pokrajino in preproste ljudi. Vse to so motivi, ki so zaznamovali tudi Žigona in jih je morda toliko bolj vzljubil prav zaradi svojih vzornikov – Udoviča, ki se je zgledoval po Lorci. V Madridu je med šolanjem spoznal krog intelektualne in umetniške srenje, tako pa tudi evropske avantgardne trende, predvsem francoski nadrealizem, ki so ga je pripeljali do besedne magije, nenavadnih podob in sugestivne moči jezika, ki je očarala mnoge.

Dylan Thomas

Dylan Marlais Thomas (1914–1953) je bil valižanski pesnik in pisatelj, ki je pisal izključno v angleškem jeziku. Izogibal se je strogim oblikam pesmi, so pa pesniške podobe v njegovih pesmih, ki slovijo po muzikalnosti, skrbno urejene. Njegova glavna tema je bila enotnost vsega življenja, zato vsako sliko ogroža njeno nasprotje. Ideje za pesnjenje je iskal v Bibliji, valižanski folklori in pridiganju ter pri Freudu. Umetniškega dela Dylana Thomasa – tako kot pri Andreju Žigonu – ni mogoče ločiti od njegovega življenja, saj je z njim tesno povezano. Thomas je bil znan v literarnih krogih, vendar je kljub temu trpel zaradi depresije (kasneje je utrpel celo živčni zlom), saj ga je bilo strah izgube navdiha.

Thomasova poezija je zaznamovana z živahnimi metaforami, pesniškimi podobami s področja krščanstva, nezavednega, ki je dostopno v sanjah, lapsusih in pesniški imaginaciji, ter praznovanjem mističnih moči, rasti in smrti. Thomas sam je nekoč poudaril, da je njegova poezija posnetek njegovega individualnega boja s temo, da bi prišel do malo svetlobe. Čeprav je videti, da njegove pesmi prosto tečejo, se za njegovim umetniškim delom skriva zapleteno prepletanje ljudskega in literarnega; Thomas je priznal, da piše s hitrostjo dveh verzov na uro. Svojo vlogo in pesniški dar je prepletel s silami narave, pri čemer ga lahko primerjamo z Udovičem in Žigonom. Podobnosti pri vseh treh pesnikih lahko opazujemo tudi pri stilu. Thomasov stil pisanja zaznamujejo svobodne, tudi vizionarske podobe in asociacije ter muzikalnost, ki se je je navzel kot otrok, ko sta mu starša na glas prebiral različno literaturo. Verzi delujejo kot glasba, kar je nekatere odvrčalo od Thomasove poezije, češ da ji zaradi tega manjka sporočilnosti. Zvok jezika je ključnega pomena za slog Dylana Thomasa, ki je sicer pisal zelo disciplinirano in obsesivno vedno znova preoblikoval pesmi. Za bralce in poslušalce pa so poleg muzikalnosti njegovih pesmi zanimive še teme izgubljene nedolžnosti, nostalgije po otroštvu in smrti, ki vedno znova privlači. Thomasov smisel za bogastvo, raznolikost in prožnost jezika sije skozi njegovo delo. Pisal je strastno in intenzivno, živahno in nasilno. S svojimi pesmimi je kot Žigon nagovarjal Boga.

Teme Thomasove poezije so praznovanje božanskega, kar je videl v vseh človeških in naravnih procesih, krog rojstva, cvetenja in smrti, ljubezni in smrti, življenja v svojem rojstnem Walesu. Njegove zgodnje pesmi so relativno skrivnostne in kompleksne po vsebini in preproste ter jasne po obliki. Pri njegovih kasnejših pesmih prihaja v ospredje zvočnost pesmi, vsebina pa postaja preprostejša.

ZAKLJUČEK

Andrej Žigon je bil zelo poseben človek – pesnik, fotograf, dobrotnik in večni popotnik iz Logatca z znanci in prijatelji povsod po Sloveniji. Že kot dijak je začutil potrebo po pesniškem ustvarjanju in se zelo kmalu osvobodil vplivov starejših struj pesništva. V gimnaziji se je namreč predajal vplivom poezije Franceta Prešerna, kasneje pa je izoblikoval samosvoj slog, v katerem opazimo poudarke modernejšega slovstva in podobnosti s poezijo Srečka Kosovele, Jožeta Udoviča, Federica Garcíe Lorce in Dylana Thomasa.

V letih od 1970 do 1976, ko je pesnil tudi Andrej Žigon in izdal svojo prvo pesniško zbirko *Zeleni oblaki*, so objavljali tudi Ivan Volarič-Feo, Matjaž Hanžek, Milan Jesih, Ifigenija Zagoričnik, Jure Detela, Iztok Osojnik, Ace Mermolja, Marij Čuk in Vladimir Memon. Literarni zgodovinarji in analitiki obdobje od leta 1945 oziroma 1950 do 2000 obravnavajo kot celoto, čeprav vsi priznavajo, da gre za izjemno heterogen literarni čas. Po koncu druge svetovne vojne je slovenska književnost sprejemala motive, ideje in oblike iz evropskega in svetovnega literarnega prostora, seveda z zamudo. Takoj po vojni se je pojavil vpliv socialističnega realizma po zgledu Sovjetske zveze, vendar je že v nekaj letih začel izginjati. Po letu 1950 pa so se začele pojavljati drugačne spodbude, saj smo šele takrat Slovenci prišli do prevodov del pomembnih evropskih in ameriških predstavnikov modernega slovstva: Marcela Prousta, Jamesa Joyca, Franza Kafke, Ezre Pounda, Thomasa S. Eliota ... Poleg tega pa so se pojavili tudi aktualnejši vplivi iz sveta evropske in ameriške literature – eksistencialistična miselnost, literatura absurda. Razvoj slovenskega slovstva se je po letu 1950 sprostil in razmahnil v več različnih smeri. Borbena perspektiva socialističnega realizma se je pomaknila v ozadje, literatura se je začela približevati modernejšim formam.

Andrej Žigon je v času svojega življenja izdal dve zbirki – leta 1971, ko je bil star 19 let, zbirko *Zeleni oblaki*, 15 let kasneje – s 34 leti, medtem je preživel hudo prometno nesrečo in dobil diagnozo bolnika z manično depresijo, pa še drugo *Krt v sedlu*. Že prej, vmes in tudi kasneje je objavljajl v različnih revijah, veliko fragmentov pa je ostalo zapisanih le v njegovih številnih rokovnikih in na kolažih s fotografijami ter verzi, ki jih je rad podarjal ljudem. Logaški pesnik je bil vse svoje življenje »na robu javnosti in se ni podrejal modernim literarnim smerem slovenskih niti evropskih poetičnih tokov. Zato ni naključje, da ga je /.../ Peter Kolšek, ki je Žigona poznal tudi osebno, označil za individualista in nekonformista.« (Literatura, maj/junij 2006: 199)

Žigonovo Pesnjenje je najprej zaznamovala, kot jo je sam imenoval »trpljenjska in vztrajnostna« poezija Franceta Prešerna, ki je začel proti koncu svojega zrelega pesniškega obdobja bolj pogledovati proti krščanstvu, ki je kljub svobodomiselnosti zaznamovala tudi življenje Andreja Žigona. Logaški pesnik se je podobno kot Prešeren tudi istovetil s svojim lirskim subjektom, predvsem na emocionalni ravni. Poleg tega je Logatčana privlačila ljubezen do narave in doma, česar ne opazimo le pri Prešernu, ampak veliko bolj očitno pri Kosovelu, Udoviču in Lorci, ki so prav tako vplivali na Žigonovo pesnjenje. Kosovel je na slovenskih tleh izpeljal predvsem pomemben prehod iz vezane besede v prosti verz, ki ga je občudoval in za lasten izraz izbral tudi Žigon, vendar ne brez ozira na ritem. Meter oziroma metrični impulz se pri Kosovelu sicer spreminja, kljub temu pa ohranja ritem, podobno pa se dogaja tudi pri Andreju Žigonu. Pri razpadu tradicionalnega pesniškega jezika temeljno rimotvorno vlogo prevzame skladnja. Pomembno vlogo pa dobi tudi metafora, na katero po zgledu Federica Garcíe Lorce stavi notranjski pesnik Jože Udovič. Njegova metafora, ki prestopa mejo logike in je polna imaginacije, simbolov, fantastike in sinestezijske, je fascinirala tudi Andreja Žigona. Žigon je povzel to poetično igro podob, ki pa nikoli – ne pri njem ne pri Udoviču – pri spajanju simbolizma in nadrealizma ni ostala brez pomenskega zaledja, saj sta oba pesnika ohranila obliko, verz in sintakso konzervativno, kar je pripomoglo k ohranjanju sporočilnosti njune poezije. Metafora je pri Žigonu tesno povezana s podobami iz narave, ki spletajo intimno vez med pesnikom in pesmijo. Čeprav je bil Udovič rojen na Notranjskem in je opeval tamkajšnjo krajino in živali, je posebno navezanost čutil tudi do Krasa, kjer se je Kosovel rodil in kamor se je vedno znova rad vračal tudi Andrej Žigon. Oba Notranjca poleg opevanja narave in iskanja pesniških podob v njej združuje še upesnjevanje trenutka in ljubezni – podobno kot Kosovel – v prostem verzu, ki pušča prostor za ritmično zvočnost pesniškega govora. Ta je ob izpadu rime in trdnejšega metričnega vzorca dosežena z uporabo različnih drugih pesniških figur, npr. z anaforo, (sintaktičnim) paralelizmom, aliteracijo itd.

SEZNAM FOTOGRAFIJ IN SLIK

Fotografija 1: Andrej Žigon v zrelih letih. _____	22
Fotografija 2: na levi slovenski misijonar na Madagaskarju Peter Opeka, na desni Andrej Žigon. _____	28
Slika 3: levo televizijski voditelj Borut Veselko in ob njem Andrej Žigon – zelo znana razglednica je nastala med snemanjem televizijske oddaje Odklop. _____	29
Fotografija 4: Andrej Žigon s klobukom, kitaro in popotno torbo ter rokami proti nebu – s takšno gesto in vzklikom »Aleluja!« je pozdravljal vse okoli sebe. _____	44
Fotografija 5: 8. marca 1971 je Andrej Žigon v Logaških novicah objavil članek Prešeren in naš čas. _____	53

VIRI

Kosovel, Srečko: *Izbrane pesmi*. Ljubljana : Mladinska knjiga, 2003.

Milos, Jon:

Pesnik. Prevajalec Andrej Žigon. *Delo* 25. julij 1991. Str. 6.

Smrt je kriva. Prevajalec Andrej Žigon. *Delo* 25. julij 1991. Str. 6.

Udovič, Jože: *Zbrano delo*. Ljubljana: DZS, 1999–2005.

Žigon, Andrej:

Zeleni oblaki. Ljubljana: samozaložba, 1971.

Krt v sedlu. Koper: Lipa, 1986

Regratova ozimnica. *Kristjanova obzorja* IV/15 (1989). Str. 44–46.

Frei. *Log* XIV/52 (1991). Str. 14.

Geboren aus der Liebe für die Liebe. *Log* XIV/52 (1991). Str. 14.

Der Mitternachtsbesuch. *Log* XIV/52 (1991). Str. 14 in 15.

Die kleine Loreley. *Log* XIV/52 (1991). Str. 15.

Upanje za božič, novo leto. *Slovenske brazde* I/48 (28. XII. 1991), priloga Midva, št. 2. Str. 3.

Voščilo od srca. *Slovenske brazde* I/48 (28. XII. 1991), priloga Midva, št. 2. Str. 3.

Pesmi Andreja Žigona. *Communio Kristjanova obzorja* VII/29 (1992). Str. 254 in 255.

Zagorsko pohujšanje. *Osrčenje*, I/1 (1994). Str. 46–54.

Prva mandatarka za v nebesa. *Osrčenje*, I/1 (1994). Str. 84.

Upanje na Božič, novo leto. *Slovenski izseljenski koledar* 44 (1997). Str. 78.

Regratov venec. Celovec: Mohorjeva, 2004.

LITERATURA

Bajt, Drago: *Knjižni prevodi svetovne poezije v slovenščino po letu 1945*. 17. zbornik DSKP: *Prevod in narodova identiteta*. Prevajanje poezije. Ljubljana: DSKP, 1993. Str. 28–38.

Benčič, Nataša: *Spomnili so se pesnika*. Notranjske novice III/22 (24. december 2004). Str. 12.

Bilban, Tina: *Federico García Lorca: Ciganski romansero - Romancero gitano ...* V publikaciji *Literatura*, št. 193/194 (jul./avg. 2007), str. 308–309.

Buttolo, Franciška, Svetina, Peter, Kos, Janko, Dolinar, Ksenija, Blatnik, Andrej: *Slovenska književnost*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1996

Dolgan, Marjan: *Žigon, Andrej*. *Slovenska književnost*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1996. Str. 537.

Fajfar, Simona: *Samo en češnjev cvet ...* Delo 7. marec 1997. Str. 5.

García Lorca, Federico: *Zbrana dramska dela*. Ljubljana: ZAMIK, 2007.

Gasperin, Romano: *"Upanje je – Upanje mora Biti."* (*Pesmice*). Jesenice: samozaložba, 2005.

Golob, Berta: *Andrej Žigon – Aleluja: 1952–2003*. Šolski razgledi LIV/13 (6. september 2003). Str. 15.

Kolšek, Peter: *Krt v sedlu: Andrej Žigon 1952–2003*. Delo 19. julij 2003. Str. 7.

»Upanje je milost z volčjim obrazom« – ali poezija Andreja Žigona. V: Andrej Žigon: *Regratov venec*. Celovec: Mohorjeva, 2004, str. 98–112.

Kos, Janko: *Primerjalna zgodovina slovenske literature*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2001.

Na poti v postmoderno. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura, 1995.

Moderna misel in slovenska književnost. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1983.

Pregled slovenskega slovstva. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1980.

Prešeren in njegova doba. Koper: Lipa, 1991.

Prešeren in krščanstvo. Ljubljana: Slovenska matica, 2002.

Kosovelova poetika. Uredili Janez Vrečko, Boris A. Novak, Darja Pavlič. V publikaciji *Primerjalna književnost*. Ljubljana: Slovensko društvo za primerjalno književnost, jun. 2005.

Krišelj Grubar, Urška: *Trinajst odklopljenih*. Ljubljana: Prešernova družba, 1998.

Lutman, Andrej: *Rezget po svobodi: Andrej Žigon, Regratov venec*. Apokalipsa št. 87/88/89 (2005). Str. 172–174.

Magajna, Božidar: *Andrej Žigon "Aleluja": srečanje s prerokom našega časa*. Ljubljana: Družina, 2003.

Murn, Lidija: *Nenavaden pesniški večer*. Dolenjski list 20. november 1997. Str. 10.

Paternu, Boris: *Od ekspresionizma do postmoderne: študije o slovenskem pesništvu in jeziku*. Ljubljana: Slovenska matica, 1999.

Paternu, Boris, in drugi (uredil Aleš Berger): *Jože Udovič*. Ljubljana: Nova revija, 1997.

Pavlič, Darja: *Povej mi, kaj misliš, in povem ti, kdo si: Jože Udovič*. V publikaciji Literatura, št. 79/80 (januar/februar 1998), str. 165–171.

Pevec, Metod: *Carmen: roman*. Fotograf Andrej Žigon. Ljubljana: Prešernova družba, Vrba, 1995.

Pogačnik, Jože, Borovnik, Silvija, Dolinar, Darko, Poniž, Denis, Saksida, Igor, Stanovnik, Majda, Štuhec, Miran, Zadavec, Franc, Logar, Tine, Viher, Tanja: *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS, 2001.

Poniž, Denis: *Slovenska lirika 1950-2000*. Ljubljana: Slovenska matica, 2001

Simonišek, Robi: *Izklesani pesniški reliefi samorastniki*. Literatura XVIII/179-180 (maj/junij 2006). Str. 199–202.

Slovesnost ob zaključku akcije Ljudje odprtih rok. Objavljeno 14. novembra 1996. [Http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=243685](http://www.sta.si/vest.php?s=s&id=243685).

Štucin, Jože: *Aleluja, pesnik se vrača!* Delo 3. november 2004. Str. 12.

Teršek, Silvo: *Iskanja*. Ljubljana: Kmečki glas, 1995.

Triler, Marjana: *Fotografije Andreja Žigona v cerkniški knjižnici*. Delo 29. oktober 1992.

Zelič-Stepančič, Lucija: *Andrej Žigon: Regratov venec; uredil in spremno besedo napisal Peter Kolšek: Celovec: Mohorjeva družba (Ellerjeva edicija 29), 2004*. Sodobnost oktober 2005. Str. 1335–1337.

Žnidaršič, Matjaž: *Dušni obrazi slovenske krajine 95*. Logatec: Družba Naklo, 1994.

Walker, Brenda: *What happiness*. Blesok, št. 24, januar in februar 2002. [Http://www.blesok.com.mk/tekst.asp?lang=eng&tekst=371](http://www.blesok.com.mk/tekst.asp?lang=eng&tekst=371).

Wikipedija: *Milena Merlak Detela*. [Http://sl.wikipedia.org/wiki/Milena_Merlak_Detela](http://sl.wikipedia.org/wiki/Milena_Merlak_Detela). Čas zadnje spremembe: 18. oktober 2010.

IZJAVA O IZVIRNOSTI DIPLOMSKE NALOGE

Spodaj podpisana Anja Sedej potrjujem, da sem avtorica tega diplomskega dela z naslovom *Pesništvo Andreja Žigona v primerjalnem kontekstu*, ki sem ga napisala pod mentorstvomizr. prof. dr. Matevža Kosa.

V Ljubljani, _____

Podpis: _____